

28 Ιουνίου, 1990

[ΣΑΒΒΙΔΗΣ, ΚΟΥΡΡΗΣ, ΠΟΓΙΑΤΖΗΣ, Δ/στές]

ΣΠΥΡΟΣ ΠΟΥΤΖΙΟΥΡΗΣ ΚΑΙ ΑΛΛΟΣ,

Εφεσείοντες,

v.

ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ,

Εφεσίβλητης.

(Ποινικές Εφέσεις Αρ. 5069 & 5068).

Δίκαιον αποδείξεως — Μάρτυρες — Προηγούμενη αντιφατική κατάθεση — Οι αποφάσεις στις υποθέσεις *Kouppis v. The Republic* (1977) 2 C.L.R. 361 και *Khadar and Another v. The Republic* (1978) 2 C.L.R. 132 — Η ανελαστική αρχή, που απορρέει απ' αυτές, ότι το Δικαστήριο οφείλει να δεχθεί ως αναξιόπιστη μαρτυρία για το γεγονός για το οποίο ο μάρτυρας είχε κάμει προηγουμένως αντιφατική κατάθεση, εφαρμόζεται μόνο στις περιπτώσεις προηγούμενης αντιφατικής καταθέσεως σε δικαστική διαδικασία, όπου ο μάρτυρας είχε καθήκον να εκφράσει την αλήθειαν — Δεν εφαρμόζεται και ούτε ενδείκνυται η επέκτασή της σε άλλες περιπτώσεις προηγούμενων αντιφατικών δηλώσεων.

Φιλοσοφία του Δικαίου — *Stare decisis* — Δόγμα δεσμευτικότητας προηγούμενης δικαστικής αποφάσεως — Η *ratio decidendi* στις υποθέσεις *Kouppis v. The Republic* (1977) 2 C.L.R. 361 και *Khadar and Another v. The Republic* (1978) 2 C.L.R. 132 σχετικά με την συνέπεια προηγούμενης αντιφατικής καταθέσεως μάρτυρα, αφορά κατάθεση σε δικαστική διαδικασία, όπου ο μάρτυρας είχαν καθήκον να εκφράσει την αλήθειαν — Αν η ανελαστικότητα της αρχής, ότι σε τέτοια περίπτωση η μαρτυρία για το συγκεκριμένο γεγονός είναι αναξιόπιστη, πρέπει να ανατραπεί, αυτό είναι πλέον θέμα του Ανωτάτου Δικαστηρίου με διευρυμένη σύνθεση, αν όχι από την Ολομέλεια.

Αξιολογία μαρτύρων — Έφεση — Αρχές, που διέπουν επέμβαση του Εφετείου.

Δίκαιον αποδείξεως — Αναγνώριση προσώπων — Αναγνωριστική παράταξη — Επίδειξη φωτογραφίας υπόπτου πριν από την παράταξη από την αστυνομία στο άτομο, που θα έκαμνε την παράταξη — Παρατυπία — Η επακολουθήσασα αναγνώριση του εν λόγω υπόπτου είναι ανασφαλής και ουδεμίαν αποδεικτικήν αξίαν έχει.

Συμμετοχή — Ποινική ευθύνη συμμετόχου — Ποινικός Κώδικας,

- Κεφ. 154, άρθρο 21 — Κατά πόσο εκτός από τον "κοινό σκοπό" απαιτείται "προκαταρτισμένο σχέδιο" — Αρνητική η απάντηση στο ερώτημα — Επίθεση πλειόνων εναντίον ενός με συνέπεια τον θάνατο του τελευταίου — Είναι αρκετή η ύπαρξη κοινού σκοπού κατά τον χρόνο της επίθεσης — Πότε υπάρχει κοινός σκοπός — Ζήτημα πραγματικό, που εξαρτάται από τα γεγονότα της κάθε υπόθεσης — Το θανατηφόρο κτύπημα στη συγκεκριμένη περίπτωση ήταν μέρος του κοινού σκοπού, γιατί δεν μπορεί να λεχθεί ότι γι' αυτό χρησιμοποιήθηκε όργανο ή αντικείμενο, του οποίου οι εφεσείοντες δεν είχαν γνώση, ούτε ότι η βία, που προκάλεσε τον θάνατο, ήταν ολωσδιόλου διαφορετική από τα άλλα κτυπήματα. 5
- Ποινική δίκη — Βάρος αποδείξεως — Υπεράσπιση μη προβληθείσα από τον Κατηγορούμενο, αλλ' εγειρομένη λογικά από την προσαχθείσα μαρτυρία — Καθήκον του Δικαστηρίου να ασχοληθεί μ' αυτήν — Το Δικαστήριο, όμως, δεν έχει υποχρέωση να ασχολείται με απλές εικασίες. 10
- Συμμετοχή — Ποινική Ευθύνη συμμετόχου — Ποινικός Κώδικας, Κεφ. 154, άρθρο 21 — Κοινός σκοπός — Απόσυρση από τον κοινό σκοπό — Ανάγκη ρητής και έγκαιρης ειδοποίησεως περί της σχετικής προθέσεως εκείνων, με τους οποίους μοιράζεται τον κοινό σκοπό — Εφόσον η προϋπόθεση αυτή δεν ικανοποιείται, το Κακούργιοδικείο δεν είχε υποχρέωση να ασχοληθεί με το θέμα της απόσυρσης των εφεσείοντων. 15
- Ανθρωποκτονία — Ποινικός Κώδικας, Κεφ. 154, άρθρο 205, όπως τροποποιήθηκε με το νόμο 3/1962 — Συστατικά στοιχεία — Πρόκληση θανάτου, δια παρανόμου πράξεως και πρόθεση διενέργειας της εν λόγω πράξεως (και όχι πρόθεση προκλήσεως θανάτου). 25
- Συμμετοχή — Ποινικός Κώδικας, Κεφ. 154, άρθρα 20 και 21 — Η αρχή της υποθέσεως R v. Anderson and Morris [1966] 2 All E.R. 644 ότι εν περιπτώσει κοινής ενέργειας (joint venture) έκαστος είναι ποινικά υπεύθυνος για πράξεις, προς επιδίωξη του κοινού σκοπού, περιλαμβανομένης και "ασυνήθους συνέπειας" δεν συνάδει με το άρθρο 21, που μιλά για "πιθανή συνέπεια" — Παράλειψη Κακούργιοδικείου να αντιληφθεί την διαφορά, στήριξη της απόφασής του στην R v. Anderson και παράλειψη εξαγωγής ευρημάτων στη συγκεκριμένη περίπτωση επιθέσεως πλειόνων κατά του θύματος, που απέθανε συνέπεια κτυπήματος στον αριστερό όρχι, ο θάνατος ήταν "πιθανή συνέπεια" — Δυνατότητα του Ανωτάτου Δικαστηρίου βάσει του άρθρου 25 (3) του Περί Δικαστηρίων Νόμου, 1960 (N. 14/1960) να εξάξει τα δικά του συμπεράσματα από γεγονότα, που το πρωτόδικο Δικαστήριο έχει αποδεχθεί — Στη συγκεκριμένη περίπτωση το μοναδικό και αναπόφευκτο συμπέρασμα είναι ότι ο θάνατος ήταν πιθανή συνέπεια της κοινής ενέργειας — Το θέμα εν τελευταία αναλύσει διέπεται από την επιφύλαξη του άρθρου 145 (1) (β) της Ποινικής Δικονομίας. 30
- Ποινική Δικονομία — Έφεση — Εξουσία εξαγωγής συμπερασμάτων 35
- Ποινική Δικονομία — Έφεση — Εξουσία εξαγωγής συμπερασμάτων 40
- Ποινική Δικονομία — Έφεση — Εξουσία εξαγωγής συμπερασμάτων 45

από γεγονότα, που έγιναν δεκτά από το πρωτόδικο Δικαστήριο —
Ο περί Δικαστηρίων Νόμος, 1960 (Ν. 14/6), άρθρο 25 (3).

5 Ερμηνεία νόμων — Ποινικός Κώδικας, Κεφ. 154 — Αρχές και τρό-
πος προσεγγίσεως στην ερμηνεία των διατάξεών του — Αναφορά
στην νομολογία.

10 Ποινική Δικονομία — Έφεση — Η επιφύλαξη του άρθρου 145 (1) (β)
του Περί Πολιτικής Δικονομίας Νόμου, Κεφ. 155 — Διαφορές με-
ταξύ Κυπριακού και Αγγλικού συστήματος — Το Αγγλικό Εφε-
τείο δεν έχει την εξουσία, που έχει το Ανώτατο Δικαστήριο βάσει
του άρθρου 25 (3) του Περί Δικαστηρίων Νόμου, 1960 (Ν. 14/60)
— Το σφάλμα να αποδοθεί αποδεικτική αξία στην αναγνώριση
15 (Βλ. το 4ο πιο πάνω περιληπτικό σημείωμα) — Το ίδιο εύρημα
καθοδήγηση του Κακουργιοδικείου στο θέμα του Άρθρου 21 του
Ποινικού Κώδικα και την παράλειψή του να εξάξει εύρημα αν ο
θάνατος ήταν πιθανή συνέπεια της συγκεκριμένης επιθέσεως
20 πλειόνων εναντίον του θύματος δεν προέκυψε ουσιωδώς πλημμε-
λής απονομή της δικαιοσύνης, γιατί ούτως ή άλλως, η ετυμγορία
θα ήταν καταδικαστική.

25 Οι εφεσεύοντες στην υπόθεση αυτή βρέθηκαν ένοχοι σε κατηγο-
ρία ότι στις 25 Σεπτεμβρίου 1988, στη Λάρνακα μαζί με δυο άλλα
πρόσωπα, τους Χρίστο Χρίστου και Μιχαλάκη Κυριάκου, κατηγο-
ρούμενους 1 και 2 αντίστοιχα στην πιο πάνω υπόθεση, επέφεραν
το θάνατο του Βασίλη Χριστοφόρου με παράνομη πράξη κατά πα-
ράβαση των άρθρων 205 (1) (3), 20 και 21 του Ποινικού Κώδικα,
Κεφ. 154, όπως τροποποιήθηκαν από το Νόμο αρ. 3/62.

Τα γεγονότα διαδραματίστηκαν στην παραλία των Φοινικου-
δων Λάρνακας μπροστά σε πλήθος κόσμου.

30 Αφού απέρριψε λόγους εφέσεως, που αφορούσαν αξιοπιστία
μαρτύρων, το Ανώτατο Δικαστήριο συνώψισε τα γεγονότα ως
εξής:

35 α) Οι εφεσεύοντες με τους συγκατηγορούμενους τους σχημάτι-
σαν κοινή πρόθεση να επιτεθούν εναντίον του θύματος και να προ-
καλέσουν σ' αυτό σωματική βλάβη.

β) Οι εφεσεύοντες μαζί με τους συγκατηγορούμενους τους έλα-
βαν ενεργό μέρος στην επιδίωξη του πιο πάνω παράνομου κοινού
σκοπού τους.

40 γ) Οι τέσσερις κατηγορούμενοι έδρασαν συντονισμένα μέσα
στα πλαίσια του κοινού σκοπού τους, παρέχοντας συνδρομή ο
ένας στον άλλο στην επιδίωξη του σκοπού αυτού.

δ) Ο θάνατος του θύματος προήλθε από κτύπημα στον αριστε-

ρό όρχι που ένας από την ομάδα των επιτιθέμενων κατάφερε εναντίον του στη διάρκεια της κοινής επίθεσης και

ε) Ο θάνατος του θύματος ήταν πιθανή συνέπεια της από κοινού επιδίωξης του παράνομου σκοπού των τεσσάρων κατηγορούμενων.

5

Το Κακουργιοδικείο είχε παραλείψει να εξάξει το εύρημα υπό (ε). Τούτο οφείλετο σε λανθασμένη νομική αντίληψη ότι για την ποινική ευθύνη βάσει του άρθρου 21 του Π.Κ. αρκούν και "ασυνήθεις συνέπειες" οποιασδήποτε πράξεως στα πλαίσια της κοινής δράσεως, ενώ, εν τη ορθή ερμηνεία του, η συνέπεια πρέπει να είναι "πιθανή".

10

Με βάση το άρθρο 25 (3) του Περί Δικαστηρίων Νόμου το Ανώτατο Δικαστήριο εξήξε πιο πάνω υπό (ε) δικό του συμπέρασμα. Προς τούτο στηρίχθηκε στα ακόλουθα γεγονότα:

α) Ο αριθμός των προσώπων που μετείχαν στην κοινή επίθεση εναντίον του θύματος.

15

β) Η βιαιότητα της επίθεσης για την οποία το Κακουργιοδικείο έκαμε ρητό εύρημα.

γ) Η μορφή της επίθεσης στη διάρκεια της οποίας καταφέρθηκαν κατά του θύματος κτυπήματα με γροθιές, και λακτίσματα με τα πόδια και τα γόνατα.

20

δ) Το γεγονός ότι στη διάρκεια της επίδικης επίθεσης δίνονταν κτυπήματα αδιακρίτως σε όλα τα μέρη του σώματος του θύματος περιλαμβανομένων των περιοχών της κεφαλής και της κοιλιάς.

Τα διάφορα νομικά ζητήματα, που είχαν εγερθεί κατά την ακρόαση της έφεσης, σκιαγραφούνται, μαζί με την σχετική επ' αυτών απόφαση του Ανωτάτου Δικαστηρίου, ένα προς ένα στα πιο πάνω περιληπτικά σημειώματα. Ως αποτέλεσμα οι εφέσεις εναντίον της καταδικής απορρίφθηκαν.

25

Οι εφέσεις απορρίπτονται.

30

Αναφερόμενες αποφάσεις:

Kouppis v. Republic (1977) 2 C.L.R. 361,

Khadar and Another v. Republic (1978) 2 C.L.R. 132,

Μιχαηλίδης ν. Δημοκρατίας (1989) 2 Α.Α.Δ.172,

R v. Pestano and Others [1981] Crim. L.R. 397,

35

Papadopoulos v. Stavrou (1982) 1 C.L.R. 321,

2 Α.Α.Δ. Πουτζιουρή & άλλος ν. Δημοκρατίας

Psaras and Another v. The Republic (1987) 2 C.L.R. 132,

R v. Duyer [1925] 2 K.B. 799,

R v. Turnbull and Others [1976] 3 All E.R. 549,

R. v. Chance [1988] 3 W.L.R. 661,

5 *Mohan and Another v. Reginam* [1967] 2 All E.R. 58,

R v. Tabuyalenka and Another (1) (1943) 10 E.A. C. A. 51,

*Muiruri Njoroge and Another v. R (Criminal Appeal 115/1982 Εφε-
τείου Κένυας)*,

Dracaku s/o Afia and Another v. R [1963] E.A.L.R. 363,

10 *Dervish and Another v. Rex*, 18 C.L.R. 25,

Loftis v. Republic, 1961 C.L.R. 108,

Mancini v. D.P.P. [1942] A.C.1,

Anastasiades v. Republic (1977) 2 C.L.R. 97,

R v. Becerra [1976] 62 Cr. App. R. 212,

15 *R v. Grudy* [1977] Crim. L.R. 543,

R v. Croft [1944] 2 All E.R. 483,

Wachira and Others v. Republic [1979] K.L.R. 293,

Vouniotis v. Republic (1975) 2 C.L.R. 34,

Kafalos v. The Queen, 19 C.L.R. 121,

20 *R v. Richardson and Another*, 168 E.R. 296,

Αριστοδήμον, άλλως Γιουρούγκης ν. Δημοκρατίας (1990) 2 Α.Α.Δ.
171.

Εφέσεις εναντίον Καταδίκης και Ποινής.

25 Εφέσεις εναντίον της καταδίκης και της ποινής από τον Σπύρο Πουτζιουρή και άλλο οι οποίοι βρέθηκαν ένοχοι στις 4 Νοεμβρίου, 1988 από το Κακουργιοδικείο Λάρνακας (Αριθμός Ποινικής Υπόθεσης 9216/88) στην κατηγορία ότι με παράνομη πράξη επέφεραν τον θάνατο του Βασίλη Χριστοφόρου κατά παράβαση των άρθρων 205 (1)

(3), 20 και 21 του Ποινικού Κώδικα, Κεφ. 154, και καταδικάστηκαν από τον Πρ. Επαρχιακού Δικαστηρίου Νικήτα, τον Προσ. Αν. Επαρχιακό Δικαστή Σ. Νικολαΐδη και τον Επαρχιακό Δικαστή Χατζηχαμπή σε ποινές φυλάκισης τεσσάρων και τριών χρόνων αντίστοιχα.

5

Γ. Κακογιάννης με Γ. Γεωργίου και Μ. Κουκκίδου (Δ/νις), για τους εφεσείοντες.

Ρ. Γαβριηλίδης, Ανώτερος Δικηγόρος της Δημοκρατίας, για την εφεσίβλητη.

Ο ΔΙΚΑΣΤΗΣ ΣΑΒΒΙΔΗΣ: Την απόφαση του Δικαστηρίου θα δώσει ο Δικαστής Ι. Πογιατζής.

10

Ο ΔΙΚΑΣΤΗΣ ΠΟΓΙΑΤΖΗΣ: Στις 4 Νοεμβρίου 1988 οι εφεσείοντες βρέθηκαν ένοχοι από το Κακουργιοδικείο Λάρνακας σε κατηγορία ανθρωποκτονίας στην ποινική υπόθεση αρ. 9216/88 και καταδικάστηκαν ο μεν Σπύρος Πουτζιουρής, εφεσειών στην έφεση αρ. 5069 που ήταν κατηγορούμενος 3 στην πιο πάνω υπόθεση, σε φυλάκιση τεσσάρων χρόνων, ο δε Στέφανος Ερμογένους, εφεσειών στην έφεση 5068 που ήταν κατηγορούμενος 4 στην ίδια υπόθεση, σε φυλάκιση τριών χρόνων. Η συγκεκριμένη κατηγορία που αντιμετώπισαν ήταν ότι στις 25 Σεπτεμβρίου 1988, στη Λάρνακα, μαζί με δυο άλλα πρόσωπα, τους Χρίστο Χρίστου και Μιχαλάκη Κυριάκου, κατηγορούμενους 1 και 2 αντίστοιχα στην πιο πάνω υπόθεση, επέφεραν το θάνατο του Βασίλη Χριστοφόρου με παράνομη πράξη κατά παράβαση των άρθρων 205(1)(3), 20 και 21 του Ποινικού Κώδικα, Κεφ. 154, όπως τροποποιήθηκαν από το Νόμο αρ. 3/62. Οι κατηγορούμενοι 1 και 2 παραδέχτηκαν ενοχή ενώπιον του Κακουργιοδικείου και καταδικάστηκαν σε φυλάκιση τεσσάρων χρόνων.

15

20

25

30

Οι αντίστοιχες εφέσεις των παρόντων εφεσειόντων στρέφονται τόσο εναντίον της καταδίκης όσο και εναντίον της ποινής. Εφέσεις εναντίον των ποινών που τους επιβλήθηκαν υπόβαλαν και οι κατηγορούμενοι 1 και 2 ισχυριζόμενοι ότι είναι έκδηλα υπερβολικές, καθώς και ο

35

βράδυ, ο πρώτος και ο δεύτερος κατηγορούμενος πήγαν μαζί στην παραλία των Φοινικούδων, στη Λάρνακα, όπου συνάντησαν τον τρίτο και τον τέταρτο κατηγορούμενο και όλοι μαζί κουβέντιαζαν. Εκεί υπήρχαν και μερικές κοπέλλες και μιλούσαν όλοι μαζί. 5

Την ίδια μέρα, το θύμα μαζί με το φίλο του Πέτρο Παυλήμπεη, πήγαν και αυτοί στην παραλία των Φοινικούδων για περίπατο. Κατά τις 9.30 το βράδυ, ενώ περπατούσαν στον πεζόδρομο των Φοινικούδων και βρισκόντουσαν μέσα στον κόσμο που κυκλοφορούσε, ο πρώτος κατηγορούμενος τους είδε ενώ εκάθετο πάνω στο μικρό τοίχο που χωρίζει τον πεζόδρομο από την άμμο, και σηκώθηκε και, αφού έβγαλε την καδένα που είχε κρεμασμένη στον λαιμό του, πήγε και στάθηκε μπροστά στο θύμα και του είπε: 'Εσύ είσαι που είπες εννά με σταματήσεις να γελώ;' Το θύμα του απάντησε ότι δεν είχε πει τέτοια λόγια και συνέχισε λέγοντας: 'Αλλόπως είπεν σου το η Βίκυ'. Τότε ο πρώτος κατηγορούμενος είπε στο θύμα ότι θα τον κτυπήσει, και ο τελευταίος απάντησε 'κτύπα με'. 10
15
20

Επακολούθησε μία επίθεση κατά του θύματος συνεπεία της οποίας επήλθε ο θάνατός του.

Ακολούθως το θύμα διακομίσθηκε αμέσως στο Νοσοκομείον Λάρνακος, όπου από εξέταση που έγινε στις 21.50' ώρα από την επί καθηκοντι Κυβερνητικήν ιατρόν Μαρία Μιχαηλίδου, διαπιστώθηκε ότι το σώμα του θύματος έφερε τις εξής εξωτερικές κακώσεις που προήλθαν από την επίθεση: 25

(α) Πέντε γραμμοειδείς εκχυμώσεις στη δεξιά νεφρική χώρα μήκους 6, 4, 4, 2 και 1,5 εκατοστομέτρων. 30

(β) Μια εκδορά στη βάση της μύτης μεγέθους φακής. Πάνω στο πτώμα του θύματος έγινε νεκροψία από τον κυβερνητικό παθολογοανατόμο Δρ. Πάνο Σταυρινό, ο οποίος κατέληξε στο αποδεκτό συμπέρασμα ότι 'ο θάνατος οφείλετο σε έντονο πνευμονικό οίδημα, που προ- 35

Ξενήθηκε από ανακοπή της καρδιάς από έντονο πόνο, λόγω κτυπήματος του αριστερού όρχεως'.

5 Αργότερα το ίδιο βράδυ της 25.9.1988 η αστυνομία πήγε στην Αραδίππου όπου βρήκε τους κατηγορούμενους αρ. 1, 2 και 4 και τους οδήγησε στην αστυνομία Λάρνακας. Λίγο πιο αργά, δηλαδή στις 01.30 π.μ. της 26.9.1988 η αστυνομία συνέλαβε τον κατηγορούμενο αρ. 3."

10 Αιτία για την επιθετική συμπεριφορά του 1ου κατηγορούμενου εναντίον του θύματος, όπως περιγράφεται πιο πάνω, ήταν το ακόλουθο ασήμαντης σημασίας γεγονός που αποτελεί επίσης μέρος των αποδεχτών γεγονότων από μέρους των εφεσειόντων και που περιγράφεται ως εξής:

15 "Ο πρώτος κατηγορούμενος, από τον περασμένο Μάρτη, διατηρούσε δεσμό με την Βικτώρια Πήαρσον, άλλως Βίκυ, 16 χρονών, ιδιωτική υπάλληλο και σπουδάστρια από τη Λάρνακα. Η Βίκυ ήταν γειτόνισσα του θύματος και φίλη της αδελφής του Ελένης και του
20 ιδίου.

25 Στις αρχές Αυγούστου, ενώ η Βίκυ βρισκόταν στο σπίτι του θύματος, έκαμε ένα τηλεφώνημα στον πρώτο κατηγορούμενο. Το θύμα την ρώτησε πού ετηλεφώνησε και όταν του είπε ότι ετηλεφώνησε στον πρώτο κατηγορούμενο, αυτός της είπε να του πει να μην περνά έξω από το σπίτι του και να χαμογελά, γιατί καμιά μέρα 'θα του έκοβε το χαμόγελό του'.

30 Την επόμενη μέρα, όταν η Βίκυ συνάντησε τον πρώτο κατηγορούμενο, του διαβίβασε όσα της είπε το θύμα και αυτός γέλασε και της είπε: 'τούτος εννά μου κόψει το χαμόγελό μου;'

Μετά από λίγες μέρες ο πρώτος κατηγορούμενος είπε στη Βίκυ να σταματήσει να μιλά με το θύμα."

Το πιο πάνω αποδεχτό περιστατικό θα πρέπει να συμπληρωθεί με άλλα σχετικά συμβάντα που έλαβαν χώρα στη χρονική περίοδο μεταξύ του περιστατικού αυτού και της θανατηφόρας επίθεσης εναντίον του θύματος, στα οποία αναφέρθηκε στη μαρτυρία του ενώπιον του Κακουργιοδικείου ο μάρτυρας κατηγορίας Χαράλαμπος Χαραλάμπους (ΜΚ1), φίλος του θύματος. Παρόλο που στη διάρκεια της ακρόασης ενώπιον του Κακουργιοδικείου η Υπεράσπιση είχε ισχυριστεί ότι το μέρος εκείνο της μαρτυρίας του μάρτυρα αυτού που αναφερόταν σε συμβάντα που έλαβαν χώρα στη διάρκεια του Αυγούστου 1988 θα έπρεπε να είχε αποκλειστεί ως άσχετο με τα επίδικα θέματα, η αξιοπιστία του μάρτυρα δεν αμφισβητήθηκε. Ορθά, κατά τη γνώμη μας, η ένσταση εκείνη της Υπεράσπισης είχε απορριφθεί από το Κακουργιοδικείο με το αιτιολογικό ότι η μαρτυρία ήταν σχετική με την πρόθεση και το ελατήριο μερικών από τους κατηγορούμενους για τη συμμετοχή τους στην επίθεση εναντίον του θύματος στις 25 Σεπτεμβρίου 1988. Αποδεχόμενο τη μαρτυρία αυτή το Κακουργιοδικείο αναφέρει στην απόφασή του τα εξής:

"Τηρώντας την χρονολογική εξέλιξη των γεγονότων θ' αρχίσουμε με τον πρώτο μάρτυρα Χαρ. Χαραλάμπους που ήταν στενός φίλος του θύματος. Επίσης γνώριζε και τους κατηγορούμενους, που μας είπε ότι ήσαν φίλοι. Μάλιστα έβλεπε τον 1ο και 4ο, κάποτε και τον 3ο έξω να κάμνουν παρέα. Παραθέτουμε τη μαρτυρία του: Κάποιο απόγευμα στις αρχές Αυγούστου ήταν σε σφαιριστήριο και τον πλησίασαν οι κατηγορούμενοι 1 και 4.

Ενδιαφέρθηκαν να μάθουν αν ο Βασίλης ήταν δυνατός και επίσης εριστικός γιατί, όπως του τόνισαν, ήθελαν να τον δέιρουν. Όμως τους είπε ότι είναι ήσυχος χαρακτήρας, προειδοποιώντας τους ότι αν πραγματοποιούσαν την απειλή τους θα τσακωνόταν ο ίδιος μαζί τους. Ύστερα από μια εβδομάδα περίπου, που συναντήθηκαν τυχαία σ' άλλο κέντρο, οι δυο αυτοί κατηγορούμενοι του ανέφεραν ότι βρήκαν τον Βασίλη και τον 'εμουντάραν' (η λέξη είναι δική του), αλλά τους διέφυγε

βρίσκοντας καταφύγιο στο αυτοκίνητό του. Κάποιο άλλο βράδυ, τον ίδιο πάλιν μήνα, που επήγε στις 'Φοινικούδες', είδε τους ίδιους κατηγορούμενους μ' άλλους να έχουν στη μέση τον Βασίλη με απειλητικές διαθέσεις. Αυτή είναι η ουσία της μαρτυρίας του. Όταν παρενέβη, ο 1ος του είπε ότι θα έδερνε τον Βασίλη. Ο μάρτυς τότε μπάτισε τον 1ο και το επεισόδιο έληξε. Αυτό συνέβη στον τόπο περίπου που αργότερα έγινε το έγκλημα, δηλαδή, στον πεζόδρομο των 'Φοινικούδων' κοντά σε περίπτερο που σύχναζαν οι κατηγορούμενοι 1 και 4. Στη μοναδική ερώτηση που του υπέβαλε η υπεράσπιση ο μάρτυς συμφώνησε ότι σε χρόνο μεταγενέστερο του επεισοδίου αυτού ο Βασίλης του είπε ότι είχαν συναντηθεί με τον 4ο και συμφιλιώθηκαν."

15 Τα αποδεχτά από την Υπεράσπιση γεγονότα περιλαμβάνουν τις εξής αναφορές στους τέσσερις κατηγορούμενους:

20 "Ο πρώτος κατηγορούμενος, Χρίστος Χρίστου, είναι 171/2 χρονών, μαθητής της έκτης τάξης του Λυκείου Αγίου Γεωργίου Λάρνακας. Ο δεύτερος κατηγορούμενος, Μιχαλάκης Κυριάκου, είναι επίσης 171/2 χρονών, εργάζεται ως πελεκάνος και διαμένει με την μητέρα του και τα αδέρφια του στην Αραδίππου, ο πατέρας του είναι αγνοούμενος.

25 Ο τρίτος κατηγορούμενος, Σπύρος Πουτζιουρής, είναι 161/2 χρονών, μαθητής της έκτης Λυκείου Αγίου Γεωργίου στη Λάρνακα και διαμένει με την οικογένειά του στην Αραδίππου.

30 Ο τέταρτος κατηγορούμενος, Στέφανος Ερμογένους, είναι 19 χρονών, ασκεί το επάγγελμα του τυροκόμου κτηνοτρόφου. Διαμένει με τη μητέρα του και το μικρότερό του αδελφό στην Αραδίππου. Ο πατέρας του είναι αγνοούμενος."

35 Για σκοπούς εύκολης αναφοράς και αναγνώρισης, θα συνεχίσουμε να αναφερόμαστε εις μεν τον εφεσείοντα

στην έφεση αρ. 5069 Σπύρο Πουτζιουρή ως 3ο κατηγορούμενο, εις δε τον εφεσεϊόντα στην έφεση αρ. 5068 Στέφανο Ερμολόγους ως τον 4ο κατηγορούμενο.

Ενώπιον του Κακουργιοδικείου όπως και ενώπιόν μας, η εκδοχή της Δημοκρατίας ως Κατηγορούσας Αρχής ήταν συνοπτικά ότι μαζί με τους κατηγορούμενους 1 και 2 και μερικά άλλα άγνωστα πρόσωπα, οι δυο εφεσεϊόντες συμμετείχαν σε επίθεση εναντίον του θύματος με παράνομο κοινό σκοπό μεταξύ όλων των επιτιθέμενων, να κακοποιήσουν το θύμα και να προξενήσουν σ' αυτό σωματική βλάβη· ότι στη διάρκεια της επίθεσης αυτής προκλήθηκε ο θάνατος του θύματος από έντονο πνευμονικό οίδημα που προξενήθηκε από ανακολπή της καρδιάς από έντονο πόνο που προκάλεσε κτύπημα που το θύμα δέχτηκε στον αριστερό όρχι από ένα από τα μέλη της ομάδος των επιτιθέμενων και ότι με βάση τις πρόνοιες των άρθρων 20 και 21 του Ποινικού Κώδικα καθένας απ' αυτούς λογίζεται ότι μετέσχε και είναι ένοχος της διάπραξης του αδικήματος της ανθρωποκτονίας είτε ως αυτουργός είτε ως συναυτουργός.

Η εκδοχή των εφεσεϊόντων είχε εξ αρχής τα εξής δύο σκέλη. Πρώτο, ότι αναμείχθηκαν στο επεισόδιο της επίθεσης των κατηγορούμενων 1 και 2 εναντίον του θύματος με σκοπό όχι να επιτεθούν οι ίδιοι του θύματος αλλά να αποτρέψουν την επίθεση των άλλων δυο εναντίον του· και δεύτερο, στο βαθμό που οποιοσδήποτε από τους μάρτυρες κατηγορίας ισχυρίστηκε ότι αναγνώρισε οποιοδήποτε από αυτούς να κάμνουν οποιαδήποτε επιθετική ενέργεια εναντίον του θύματος, οι μάρτυρες αυτοί πρέπει να λανθάνονται στην αναγνώρισή τους ένεκα της σύγχυσής τους και των συνθηκών κάτω από τις οποίες διαδραματίστηκαν τα γεγονότα το βράδυ εκείνο.

Για υποστήριξη της εκδοχής της η Δημοκρατία κάλεσε συνολικά 14 μάρτυρες κατηγορίας, δυο από τους οποίους, δηλαδή τον ΜΚ13 Γεώργιο Χαραλάμπους και ΜΚ14 Αντώνη Ανδρέου, πρόσφερε στην Υπεράσπιση η οποία τους αντεξέτασε. Πέντε συνολικά από τους μάρτυρες κα-

τηγορίας, δηλαδή οι ΜΚ2 Πέτρος Παυλήμπτης, ΜΚ3 Κωνσταντίνος Παλμύρης, ΜΚ4 Δημήτρης Λαζάρου, ΜΚ13 Γεώργιος Χαραλάμπους και ΜΚ14 Αντώνης Ανδρέου, κατάθεσαν σαν αυτόπτες μάρτυρες. Το Κακουργιοδικείο αποδέχτηκε σαν αξιόπιστη τη μαρτυρία όλων 5 εκτός του ΜΚ13 την οποία απόρριψε ως αναξιόπιστη. Ο μόνος μάρτυρας που ήταν παρών από την αρχή μέχρι το τέλος του επεισοδίου και ο οποίος ενοχοποιεί με τη μαρτυρία του και τους δυο εφεσεϊόντες είναι ο ΜΚ2 Παυλήμπτης. 10 Ιδιαίτερα αναφορικά με τον 4ο κατηγορούμενο, κανένας άλλος μάρτυρας κατηγορίας δεν ισχυρίζεται ότι τον είδε να επιτίθεται καθ' οιονδήποτε τρόπο εναντίον του θύματος. Ο ΜΚ2 είναι, επομένως, ο κύριος μάρτυρας κατηγορίας στη μαρτυρία του οποίου το Κακουργιοδικείο, 15 όπως ρητά λέγει στην απόφασή του, κυρίως βάσισε τα ευρήματά του που οδήγησαν στην καταδίκη των δυο εφεσεϊόντων.

Συνοψίζοντας, σύμφωνα πάντοτε με τη μαρτυρία του ΜΚ2 Παυλήμπτη, τα γεγονότα που ακολούθησαν από τη 20 στιγμή που ο 1ος κατηγορούμενος είπε ότι θα κτυπούσε το θύμα, όπως έχουμε αναφέρει εκθέτοντας πιο πάνω τα αποδεχτά γεγονότα, το Κακουργιοδικείο λέγει στην απόφασή του τα εξής:

25 "Συνεχίζουμε τώρα με τον Π. Παυλήμπτη. Αφού αφαιρέσει την αλυσίδα του ο 1ος κατηγορούμενος έδωσε μια γροθιά στο Βασίλη. Περίπου συγχρόνως, σε δευτερόλεπτα, του επιτέθηκαν κι άλλοι, κτυπώντας τον με βιαιότητα. Εκτός από τον 1ο ο μάρτυρας αναγνώρισε τον 3ο και 4ο μεταξύ των επιτιθέμενων. Δυο-τρεις άλλους που 30 επίσης εφόρμησαν εναντίον του Βασίλη δεν τους αναγνώρισε. Τον 4ο τον είδε στην αρχή, μόλις άρχισε η επίθεση. Στεκόταν προς τ' αριστερα του 1ου και σε μια στιγμή που ο Βασίλης ήταν σκυφτός με το κεφάλι στο ύψος της κοιλιάς του 1ου - προφανώς από τα κτυπήματα που δεχόταν - ο 4ος τον κτύπησε δυο φορές ανεβοκατεβάζοντας με δύναμη το χέρι του πάνω στο θύμα με 35 τον τρόπο που μας αναπαράστησε ο μάρτυρας. Όμως δεν πρόσεξε σε ποιο ακριβώς μέρος του σώματος τον

πέτυχε.

Σε κάποια στιγμή ο 3ος κατηγορούμενος έπιασε το θύμα με τα δυο του χέρια κι αφού τον ανάγκασε να σκύψει τον κτύπησε με το γόνατο τρεις φορές στην περιοχή της κοιλιάς. Όλα αυτά τα είδε από πολύ κοντά, 2 πόδια μέχρι 1 μέτρο. Υπήρχε επίσης φωτισμός αν και τα φώτα δεν ήσαν δυνατά. 5

Αντιλήφθηκε μετά τον Βασίλη να κάμνει μερικά βήματα, ή από μόνος του ή γιατί τον έσπρωχναν - δεν κατάλαβε καλά - και ο Βασίλης έπεσε στην άμμο, 1-2 μέτρα από το καλντερίμι. Ας σημειωθεί ότι αργότερα ο μάρτυς υπέδειξε στην αστυνομία το μέρος του πεζόδρομου που πρωτάρχισε η επίθεση. Είναι απέναντι από το περίπτερο και σημειώνεται με το στοιχείο Χ στο τεκμήριο 4. Επίσης του έδειξε και το σημείο της πτώσης του θύματος (αρ. 6 στο ίδιο σχέδιο). Η σκηνή του εγκλήματος με τα δυο αυτά σημεία φωτογραφήθηκε από τον αστυνομικό φωτογράφο λοχία Α. Κρόκο, Μ.Κ.8. Πρόκειται για τις φωτογραφίες με αριθμό 11-16, τεκμήριο 2. 10 15 20

Στο αναμεταξύ ο κόσμος που μαζεύτηκε γύρω τους και που παρακολουθούσε με απάθεια χωρίς να επεμβαίνει, τον εμπόδιζε να δει τη συνέχεια. Όταν άνοιξε τον κλοιό είδε τον Βασίλη ξαπλωμένο και δυο-τρεις να τον κλωτσοκοπούν. Όμως δεν τους αναγνώρισε γιατί δεν είδε τα πρόσωπά τους. Πάλιν μπήκε μπροστά ο κόσμος κι όταν πλησίασε τελικά τον Βασίλη οι δράστες είχαν φύγει. Ένας άγνωστος έφερε νερό και το έριξαν στο πρόσωπό του, αφού τον ακούμπησαν στο καλντερίμι, αλλά δεν συνήλθε. Τότε με κάποιον άλλο τον έβαλαν σ' αυτοκίνητο και τον μετέφεραν στο νοσοκομείο Λάονακας." 25 30

Θα πρέπει στο στάδιο αυτό να αναφέρουμε ότι η απόσταση από το σημείο του πεζόδρομου που πρωτάρχισε η επίθεση μέχρι το σημείο της αμμουδιάς που έπεσε το θύμα μετρήθηκε και είναι δέκα μέτρα. Θα πρέπει επίσης να προ- 35

σθέσουμε ότι ο ΜΚ2 γνώριζε καλά όλους τους κατηγορούμενους για αρκετό χρόνο πριν το επίδικo επεισόδιο.

- 5 Ο ΜΚ4 Δημήτρης Λαζάρου με τη μαρτυρία του που έγινε αποδεχτή από το Κακουργιοδικείο, συμπληρώνει την εικόνα του επεισοδίου γιατί προσδιορίζει ότι ο 3ος κατηγορούμενος ήταν εκείνος που έσπρωχνε με τα χέρια και το στήθος του το θύμα μέχρι το σημείο που έπεσε στην άμμο από το οποίο δεν σηκώθηκε ποτέ πιά ζωντανός και προσθέτει ότι, ενώ ο 3ος κατηγορούμενος έσπρωχνε το 10 θύμα, οι κατηγορούμενοι 1 και 2 του επετίθεντο από τα πλάγια και τον κτυπούσαν με τα πόδια και τα χέρια χωρίς ο 3ος κατηγορούμενος να επεμβαίνει με λόγια ή έργα προς την κατεύθυνση των επιτιθέμενων για να αποτρέψει την επίθεσή τους. Ο μάρτυρας αυτός δεν μπορούσε να εξηγήσει για ποιό σκοπό ο 3ος κατηγορούμενος έσπρωχνε το 15 θύμα χωρίς όμως να το κτυπά. Από την αντεξέταση συνάγεται ότι η μαρτυρία αυτού του μάρτυρα δεν αμφισβητήθηκε στην ουσία της από την Υπεράσπιση.

- 20 'Όταν περατώθηκε η υπόθεση της Κατηγορούσας Αρχής και οι δυο εφεσείοντες κλήθηκαν να κάμουν την υπεράσπισή τους, ασκώντας σχετικό τους δικαίωμα, έκαναν κατάθεση χωρίς όρκο. Ο 3ος κατηγορούμενος είχε πει συγκεκριμένα τα εξής:

- 25 "Εγώ σε καμμία περίπτωση δεν του εκλώτσησα του Βασίλη. Οι μάρτυρες κάμνουν λάθος. Έννεν εγώ που τον εκλώτσησα. Η αλήθεια είναι τούτη που είναι πάνω στην κατάθεσή μου. Είμαι αθώος."

Ο 4ος κατηγορούμενος είχε πει επί λέξει τα εξής:

- 30 "Είπα όλην την αλήθεια στην κατάθεσή μου. Δεν εκτύπησα του Βασίλη. Δεν είχα λόγο να του κτυπήσω. Εγώ με τον Βασίλη εμέρωσα. Είμαι σίγουρος ότι ο μάρτυρας κάμνει λάθος. Είμαι αθώος."

Οι καταθέσεις στις οποίες αναφέρονται στη δήλωσή τους οι εφεσείοντες είναι θεληματικές καταθέσεις που

έδωσαν στην αστυνομία μετά τη σύλληψή τους. Στη γραπτή εκείνη κατάθεσή του που έδωσε το απόγευμα της επομένης του επεισοδίου ο 3ος κατηγορούμενος είχε πει τα εξής:

"Το μόνον που θυμούμαι είναι ότι είδα τον Μιχάλην τον Κακίη που κάθεται στην Αραδίπλου να κτυπά τον Βασίλην τον μακαρίτην στο πρόσωπο και στα λυμπά και η μόνη μου συμμετοχή στο επεισόδιον είναι ότι έτρεξα να γλυτώσω τον Βασίλην από τα χέρια του Μιχάλη. Όταν πήρα τον Βασίλην στα χέρια μου ήταν πλέον αργά αφού ένοιωσα να ξεψυχά στα χέρια μου σαν να βγήκεν η ψυχή του και εγώ έπαθα σιόκ και τον άφησα χάμω στον άμμο. Μόνον τούτα έχω να πω."

Στη δική του γραπτή κατάθεση που έδωσε λίγο μετά τα μεσάνυχτα το βράδυ του επεισοδίου, ο 4ος κατηγορούμενος είχε πει τα εξής:

"Γι' αυτήν την υπόθεση που με φέρετε στην Αστυνομία θα σου εξηγήσω πώς εμπλέκτηκα. Όταν ήμουν στην Στ' τάξη στο Λύκειον Αγίου Γεωργίου στην Λάρνακα εγνωρίστηκα με τον χωριανόν μου Χρίστον Παναγιώτου Χρίστου που τότε ήταν Δ' τάξη. Η γνωριμία μας ήταν τυπική αλλά από το 1986 γίναμεν φίλοι και βγαίναμεν έξω. Πριν 4-5 μήνες ο Χρίστος γνωρίστηκε με κάποιαν Βίκυ Εγγλεζοκυπραίαν που κάθεται στην Λάρνακα. Μάλιστα σε δυο περιπτώσεις τον καιρό που πιάσαν σχέσεις η Βίκυ και ο Χρίστος βγήκαμεν και οι τρεις μαζί και πήγαμεν στη δισκοθήκη. Μετά σταμάτησα να βγαίνω μαζί τους και έβγαινα μόνον με τον Χρίστον και μάλιστα νύκτα διότι εκείνος ήτο μαθητής και εγώ εργαζόμενος. Πριν 2-3 μήνες δεν θυμούμαι πότε ακριβώς μου είπε ο Χρίστος πως του είπε η Βίκυ πως κάποιος Βασίλης είπε στη Βίκυ πως δεν με χώνευκε εμένα και ήθελεν ο Βασίλης να με κτυπήσει ακόμα ο Βασίλης είπε της Βίκυ πως θα έκαμνε το παν για να με αφήσει η κοπέλλα μου. Τον Βασίλη τότε δεν τον γνώριζα. Μετά από λίγες ημέρες έβαλα στο αυτοκίνητό μου ΚΡ 411 τον Χρίστον και πήγαμεν και μου έδειξεν τον Βασίλη"

κάθεται στο σουγλιτζιήτικον του πατέρα του. Δώσα-
 μεν ένα γυρόν και όταν επιστρέψαμεν είδαμε τον Βασι-
 λη που έφευγεν με το αυτοκίνητον. Τον εβάλαμε ξοπί-
 σω και σε ένα άλτ μέσα στην Δροσιάν σταμάτησα πίσω
 5 του· κατέβηκεν κάτω τον ρώτησα αν είπε τα πιο πάνω.
 Εκείνος αρνήθηκε και έφυγε. Που τότε δεν ξαναείδα
 τον Βασίλη. Σήμερα 25/9/88 η ώρα 7 1/2 μ.μ. κατέβηκα
 στην Λάρνακα και πήγα σ' ένα σαντουϊτσιήτικον απέ-
 ναντι που το Δημαρχείον. Κατά η ώρα 8 μ.μ. ήλθεν και
 10 ο Χρίστος με τους Μιχαλάκη και Σπύρο που είναι γνω-
 στοί μου και ακόμη έναν άτομον που δεν τον γνωρίζω.
 Σταθήκαμε μέσα στον πεζόδρομον και κουβεντιάσαμεν.
 Κατά η ώρα 9 1/2 μ.μ. της 25/9/88 είδαμεν τον Βασίλη
 με τον Πέτρον να έρχονται προς τα πάνω μας δηλ.
 15 προς το μέρος μας όχι για μας. Ο Χρίστος πλησίασε
 τον Βασίλη κάτι είπαν μεταξύ τους που εγώ δεν το
 άκουσα και αρπακτήκαν στα χέρια. Είδα τον Χρίστον
 να κτυπά με τα χέρια του και το γόνατόν του τον Βασι-
 λη. Μπήκαν στην μέση τους φίλοι του Χρίστου και του
 20 Βασίλη για να τους χωρίσουν και άλλοι για να τους
 βοηθήσουν. Πήγα κι εγώ κοντά και έπιασα ένα που την
 μέση και τον τράβηξα πίσω αλλά δεν τον είδα αυτόν αν
 εκτυπούσεν κανένα. Τους μόνους που είδα να κτυπούν
 25 του Βασίλη ήσαν ο Χρίστος και ο Μιχάλης. Ο Σπύρος
 ο φίλος του Χρίστου τράβηξε τον Βασίλη προς τον
 άμμον και ο Μιχάλης εσυνέχιζεν να τον κτυπά. Είδα
 τον Βασίλη να πέφτη χαμαί. Πήγαμεν κοντά και ήταν
 αναισθητος και τον πήρανε νοσοκομείον. Εν τω μεταξύ
 30 μαζεύτηκε κόσμος, αναζήτησα τον Χρίστο, τον βρήκα
 και του είπα ότι τον Βασίλη επήραν τον νοσοκομείον.
 Ο Χρίστος πήγε στην Αραδίππου κι εγώ στο νοσοκο-
 μείο όπου έμαθα ότι ο Βασίλης επέθανεν. Εγώ δεν κτύ-
 πησα καθόλου του Βασίλη."

35 Με τις αντίστοιχες εφέσεις τους οι δυο εφεσεσίοντες
 προβάλλουν διάφορους λόγους εφέσεως, αρχικούς και
 πρόσθετους, εναντίον της καταδίκης τους, οι οποίοι είναι
 στην πλειοψηφία τους ταυτόσημοι. Προβάλλονται όμως
 και μερικοί λόγοι που αφορούν αποκλειστικά μόνο τον
 ένα ή τον άλλο εφεσεσίοντα. Θα ασχοληθούμε με όλους αυ-

τούς τους λόγους εκτός από ελάχιστους που συμπεραίνουμε ότι έχουν σιωπηρά εγκαταληφθεί από το γεγονός ότι ο κ. Κακογιάννης δεν ασχολήθηκε με αυτούς στην αγόρευσή του.

Θα ασχοληθούμε πρώτα με τους λόγους εφέσεως που αναφέρονται σε ισχυριζόμενη αναξιπιστία ή ανεπάρκεια ή άλλα τρωτά της μαρτυρίας των μαρτύρων κατηγορίας Πέτρου Παυλήμπεη (MK2) και Κωνσταντίνου Παλμούρη (MK3), που κατά την εισήγηση του κ. Κακογιάννη καθιστούν τα ευρήματα του Κακουργιοδικείου που στηρίχθηκαν στη μαρτυρία τους και οδήγησαν τελικά στην καταδίκη των εφεσσειόντων, ανασφαλή και απαράδεκτα. 5 10

Η αξιοπιστία του μάρτυρα Παυλήμπεη αμφισβητήθηκε με μεγάλη σφοδρότητα ένεκα ασυμβίβαστης με τη μαρτυρία του προηγούμενης δήλωσης που παραδέχεται ότι είχε κάμει στο σπίτι του στο Μάριο Δημητρίου, δημοσιογράφο του έντυπου που λέγεται "ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ", ο οποίος τον είχε επισκεφθεί για να του πάρει συνέντευξη το απόγευμα της 26ης Σεπτεμβρίου αναφορικά με το επίδικο επεισόδιο. Σε ερώτηση που τέθηκε σ' αυτόν στη διάρκεια της αντεξέτασής του, ο μάρτυρας Παυλήμπεης παραδέχτηκε ότι στα πλαίσια της συνέντευξης εκείνης και παρόλο που γνώριζε ότι οι δηλώσεις του ηχογραφούνταν και θα δημοσιεύονταν, είχε δηλώσει ότι ήταν και ο 4ος κατηγορούμενος ανάμεσα στους άλλους αλλά δεν τον είδε να κτυπά το θύμα· ότι ο 4ος κατηγορούμενος ήταν πίσω από το Χρίστο (1ο κατηγορούμενο), ίσως για να τον εμποδίσει να συνεχίσει να κτυπά το θύμα και ότι, εν πάση περιπτώσει, ο ίδιος δεν είδε τον 4ο κατηγορούμενο ούτε να κτυπά ούτε να επιτίθεται. 15 20 25 30

Το Κακουργιοδικείο ασχολήθηκε με το γεγονός της πιο πάνω δήλωσης του μάρτυρα Παυλήμπεη και έκαμε ειδική μνεία στους λόγους για τους οποίους ο μάρτυρας έκαμε την αντιφατική εκείνη δήλωση όπως τους είχε ο ίδιος εκθέσει απαντώντας σε σχετικές ερωτήσεις στη διάρκεια της επανεξέτασής του. Συνοψίζοντας τους λόγους αυτούς το Κακουργιοδικείο αναφέρει στην απόφασή του τα εξής: 35

5 "Από την αστυνομία έφυγε (ο ΜΚ2) τις πρωινές ώρες της 26ης. Κοιμήθηκε πολύ λίγο. Τον ξύπνησαν στις επτά παρά τέταρτο. Στο διπλανό σπίτι της αδελφής του διάφορα πρόσωπα μιλούσαν με τον πατέρα του για την υπόθεση. Μια κοπέλλα του συστήθηκε σαν αδελφή του 4ου και του είπε ότι ο αδελφός της δεν κτύπησε κανένα, ήταν αθώος. Για να την αποφύγει της είπε "εντάξει". Όμως οι συγγενείς πηγαينوέρχονταν σπίτι του. Την αλήθεια την είπε στην κατάθεσή του στην 10 αστυνομία. Στο δημοσιογράφο είπε ψέματα γιατί ήθελε να πάψουν να τον ενοχλούν οι συγγενείς του 4ου, για να μην έχει φασαρία (δική του η λέξη) με τους χωριανούς του."

15 Εξετάζοντας την αξιοπιστία του μάρτυρα Παυλήμπεη εν όψει της προηγούμενης δήλωσης που έκαμε στο δημοσιογράφο του "ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ", το Κακουργιοδικείο είπε στην απόφασή του τα εξής:

20 "Είναι όμως και η συνέντευξη. Ο μάρτυρας διατείνεται ότι στο περιοδικό είπε ψέματα. Η αλήθεια είναι αυτά που είπε στην κατάθεσή του, την προτεραία της συνέντευξης, και στο Δικαστήριο. Και μας έδωσε πειστικό λόγο για την ενέργειά του. Η υποβολή και η ψυχολογική πίεση που αναντίλεκτα άσκησαν πάνω του οι συγγενείς του κατηγορούμενου 4."

25 Ακολούθως και χωρίς άλλη αναφορά στο θέμα της αντιφατικής δήλωσης του μάρτυρα αυτού, το Κακουργιοδικείο καταλήγει στο εξής συμπέρασμα:

30 "Ο Π. Παυλήμπεης μας έκανε εντύπωση σαν αξιόπιστος μάρτυρας. Ήταν πειστικός σ' όλα τα σημεία που κάλυψε η μαρτυρία του και τον πιστεύουμε χωρίς επιφύλαξη. Εξάλλου η μαρτυρία του για τα κρίσιμα περιστατικά συνάδει και ενισχύεται σε μεγάλο βαθμό από τους Παλμίρη και Λαζάρου."

Ο ευπαίδευτος συνήγορος των εφεσεϊόντων αμφισβήτησε την ορθότητα του πιο πάνω συμπεράσματος του Κα-

κουργιοδικείου και εισηγήθηκε ότι, λαμβανομένης υπόψη της πιο πάνω προηγούμενης αντιφατικής δήλωσης του μάρτυρα σε συνδυασμό με την ανεπάρκεια, κατά την εισήγησή του, των λόγων με τους οποίους προσπάθησε να τη δικαιολογήσει, το Δικαστήριο είχε καθήκον να θεωρήσει τη μαρτυρία του ανασφαλή και αναξιόπιστη στο σύνολό της και να την απορρίψει ολότελα. Ο κ. Κακογιάννης ισχυρίστηκε επιπρόσθετα ότι το εύρημα του Κακουργιοδικείου ότι συγγενείς του 4ου κατηγορούμενου αναντίλεκτα άσκησαν πάνω στο μάρτυρα ψυχολογική πίεση ή υποβολή για να κάμει την αντιφατική δήλωση δεν υποστηρίζεται από τη μαρτυρία ενώπιόν του και θα πρέπει, ως εκ τούτου, να ακυρωθεί ως αυθαίρετο. Ο κ. Κακογιάννης υποστήριξε την εισήγησή του με αναφορά στις αποφάσεις της Ολομέλειας στις υποθέσεις *Κουππής ν. Δημοκρατίας* (1977) 2 Α.Α.Δ. 361 και *Κατάρ και άλλου ν. Δημοκρατίας* (1978) 2 Α.Α.Δ. 132. Αναφέρθηκε επίσης στην υπόθεση *Μιχαηλίδης ν. Δημοκρατίας* (1989) 2 Α.Α.Δ. 172 στην οποία η απόφαση που στηρίχθηκε μερικώς στην Αγγλική υπόθεση *R. ν. Pestano and Others* (1981) Crim.L.R. 397, την οποία επικαλέστηκε ο κ. Γαβριηλίδης και η οποία, κατά την εισήγηση του κ. Κακογιάννη, διαφέρει και θα πρέπει να διακριθεί από την παρούσα υπόθεση για το λόγο ότι στην απόφαση της πλειοψηφίας (2 προς 1) με την οποία επικυρώθηκε η αποδοχή από το πρωτόδικο Δικαστήριο της μαρτυρίας του μάρτυρα Πολάρη ως αξιόπιστης παρά τις αντιφατικές προηγούμενες καταθέσεις του, το Εφετείο είχε ασχοληθεί λεπτομερειακά με το θέμα και είχε δώσει πλήρη αιτιολογία γιατί δέχτηκε ως πειστικό το λόγο που οδήγησε το μάρτυρα Πολάρη να κάμει τις αντιφατικές εκείνες καταθέσεις και που είχε σχέση με την ασφάλεια της δικής του ζωής και της ζωής μελών της οικογένειάς του.

Στις υποθέσεις *Κουππής* (ανωτέρω) και *Κατάρ* (ανωτέρω) η Ολομέλεια του Δικαστηρίου φαίνεται να είχε υιοθετήσει την ανελαστική αρχή που ίσχυε στην Αγγλία πριν ανατραπεί με την υπόθεση *Pestano* (ανωτέρω), σύμφωνα με την οποία το Δικαστήριο όφειλε να κρίνει αναξιόπιστη και να μην αποδεχθεί μαρτυρία πάνω σε συγκεκριμένο γε-

γονός για το οποίο ο μάρτυρας έκαμε προηγούμενη αντι-
 φατική κατάθεση. Η απόφαση της πλειοψηφίας στην υπό-
 θεση *Μιχαηλίδης* (ανωτέρω) μπορεί να ερμηνευθεί ότι
 5 καθιερώθηκε με την υπόθεση *Pestano*, σύμφωνα με την
 οποία το Δικαστήριο μπορεί είτε να αποδεχθεί σαν αξιό-
 πιστη είτε να απορρίψει σαν αναξιόπιστη τέτοια μαρτυρία
 αφού λάβει υπόψη του όλες τις συνθήκες κάτω από τις
 οποίες έγινε η προηγούμενη αντιφατική κατάθεση.

10 Για τους σκοπούς της παρούσας έφεσης και εν όψει
 των λόγων στους οποίους θα αναφερθούμε πιο κάτω για
 τους οποίους επιτρέπεται και επιβάλλεται διάκριση μετα-
 ξύ της παρούσας υπόθεσης απ' ενός και των υποθέσεων
 15 *Κουπλή* και *Κατάρ* απ' ετέρου, δε νομίζουμε ότι χρειάζε-
 ται να σχολιάσουμε το θέμα περισσότερο. Αρκεί να πούμε
 ότι, στο βαθμό που είναι δυνατό να προβληθεί ισχυρισμός
 ότι με την απόφαση στην υπόθεση *Μιχαηλίδη* (ανωτέρω) ο
 ανελαστικός κανόνας που καθιερώθηκε επί του προκειμέ-
 νου στις αποφάσεις της Ολομέλειας στις υποθέσεις *Κουπ-*
 20 *πλή* και *Κατάρ* έχει ανατραπεί, έχουμε την άποψη ότι, αν
 και ο κανόνας αυτός πρέπει να ανατραπεί, για την ανα-
 τροπή του ενδείκνυται να αποφασίσει Εφετείο με διευρυ-
 μένη σύνθεση αν όχι η Ολομέλεια του Δικαστηρίου. Όπως
 και να έχουν όμως τα πράγματα, η γνώμη μας είναι ότι η
 25 αρχή που καθιερώθηκε στις υποθέσεις *Κουπλή* και *Κατάρ*
 δεν αποτελούσε κώλυμα για το Κακουργιοδικείο να απο-
 δεχθεί ως αξιόπιστο το μέρος εκείνο της μαρτυρίας του
 μάρτυρα *Παυλήμπε* που αντιβαίνει προς την αντιφατική
 30 κατάθεσή του, γιατί η εφαρμογή της ανελαστικής εκείνης
 αρχής πρέπει να περιοριστεί μόνο σε περιπτώσεις όπως
 εκείνες των υποθέσεων *Κουπλής* και *Κατάρ*, δηλαδή σε
 προηγούμενες αντιφατικές καταθέσεις που οι μάρτυρες
 έκαμαν στη διάρκεια δικαστικών διαδικασιών, στις οποίες
 35 οι μάρτυρες έχουν καθήκον να πουν την αλήθεια για τους
 σκοπούς της απονομής της δικαιοσύνης χωρίς να εξυπη-
 ρετούν οποιοδήποτε άλλο σκοπό ή ελατήριο. Σ' αντίθεση
 με τις προηγούμενες αντιφατικές καταθέσεις των μαρτύ-
 ρων κατηγορίας *Γεωργιάδη* στην υπόθεση *Κουπλή* και
Μέλιγκ στην υπόθεση *Κατάρ*, των οποίων η μαρτυρία

ήταν ασυμβίβαστη με προηγούμενη μαρτυρία τους σε δικαστικές διαδικασίες που προηγήθηκαν - θανατική ανάκριση και προανάκριση αντίστοιχα - η προηγούμενη αντιφατική κατάθεση του μάρτυρα Παυλήμπεη στην παρούσα υπόθεση δεν έγινε στα πλαίσια οποιασδήποτε δικαστικής διαδικασίας. Ούτε ορθό ούτε επιθυμητό είναι να επεκτείνουμε την εφαρμογή τής ανελαστικής αρχής που καθιερώθηκε στις υποθέσεις Κουπλή και Κατάρ σε περιπτώσεις που δεν έχουν αντιστοιχία με τα γεγονότα των υποθέσεων εκείνων.

Επομένως, παρά τις αποφάσεις στις υποθέσεις Κουπλή και Κατάρ, το Κακουργιοδικείο στην παρούσα υπόθεση είχε την ευχέρεια να αποδεχθεί σαν αξιόπιστη τη μαρτυρία του Παυλήμπεη παρά την προηγούμενη αντιφατική του κατάθεση αναφορικά με τον 4ο κατηγορούμενο και το μόνο θέμα που παραμένει να εξετάσουμε επί του προκειμένου είναι αν το εύρημα του Κακουργιοδικείου ότι ο Παυλήμπεης είναι αξιόπιστος μάρτυρας είναι, κάτω από τις παρούσες περιστάσεις που περιλαμβάνουν το συγκεκριμένο αιτιολογικό που το Κακουργιοδικείο παράθεσε για το εύρημά του αυτό, είναι ασφαλές ή όχι. Εξετάσαμε με προσοχή τις εισηγήσεις του ευπαίδευτου δικηγόρου των εφεσειόντων πάνω στο προκείμενο θέμα και είμαστε ικανοποιημένοι ότι δεν συντρέχει λόγος δικής μας επέμβασης και ανατροπής του επίδικου ευρήματος του Κακουργιοδικείου. Έχουμε προσεγγίσει το όλο θέμα καθοδηγούμενοι από τις γνωστές αρχές που πολύ συχνά επαναλαμβάνονται στη νομολογία* μας, οι οποίες καθορίζουν τις προϋποθέσεις που πρέπει να ικανοποιηθούν πριν το Εφετείο επέμβει και ανατρέψει ευρήματα πάνω σε αξιοπιστία μαρτύρων που μόνο το πρωτόδικο Δικαστήριο είδε και άκουσε και οι οποίες δεν έχουν ικανοποιηθεί στην παρούσα υπόθεση. Δεν νομίζουμε ότι επιβάλλεται να επαναλάβουμε τις αρχές αυτές στις οποίες γίνεται εκτενής αναφορά στις υποθέσεις Παπαδόπουλος (ανωτέρω) και

* Παπαδόπουλος ν. Σταύρου (1982) 1 Α.Α.Δ. 321, και Ψαράς και άλλος ν. Δημοκρατίας (1987) 2 Α.Α.Δ 132.

- Ψαράς (ανωτέρω). Για τον ίδιο ακριβώς λόγο απορρίπτουμε εισήγηση του ευπαιδευτου δικηγόρου των εφεσειόντων ότι οι αντίστοιχες μαρτυρίες των Παυλήμπεη (ΜΚ2) και Παλμύρη (ΜΚ3) είναι αναξιόπιστες γιατί συγκρινόμενες μεταξύ τους και με τη μαρτυρία του Λαζάρου (ΜΚ4), περιέχουν πολλές αντιφάσεις. Με μεγάλη λεπτομέρεια ο κ. Κακογιάννης αναφέρθηκε σε πολλά αποσπάσματα απο τη μαρτυρία των τριών αυτών μαρτύρων κατηγορίας και στη σύγκριση που έκαμε μεταξύ τους υπέδειξε διάφορες αντιφάσεις οι οποίες όμως, όπως φαίνεται από την απόφαση, δεν είχαν διαφύγει της προσοχής του Κακουργιοδικείου το οποίο έκαμε το εύρημά του για αξιοπιστία των τριών αυτών μαρτύρων αφού έλαβε υπόψη του την ύπαρξη των αντιφάσεων.
- 5
- 10
- 15 Ο μάρτυρας κατηγορίας Παλμύρης δε γνώριζε τον 3ο κατηγορούμενο. Τον είδε για πρώτη φορά στη διάρκεια και μέσα στη σύγχυση του επεισοδίου για μερικά κλάσματα του δευτερολέπτου, όπως ο ίδιος είπε στη μαρτυρία του. Παρόλα αυτά τον αναγνώρισε σε αναγνωριστική παράταξη που οργάνωσε η αστυνομία δυο μέρες μετά το επεισόδιο, της οποίας όμως προηγήθηκε επίδειξη στο μάρτυρα από την αστυνομία φωτογραφίας του 3ου κατηγορούμενου που ήταν δημοσιευμένη στην εφημερίδα "ΑΓΩΝ". Η ορθότητα και το έγκυρο της αναγνώρισης του
- 20
- 25 3ου κατηγορούμενου κάτω από τις πιο πάνω συνθήκες από το μάρτυρα Παλμύρη αμφισβητήθηκε από την Υπεράσπιση ενώπιον του Κακουργιοδικείου το οποίο ασχολήθηκε με το θέμα αυτό στο απόσπασμα της απόφασής του που παραθέτουμε πιο κάτω:
- 30 "Λέχθηκε επίσης ότι η επίδειξη της φωτογραφίας στον Παλμύρη πριν την αναγνωριστική παράταξη ήταν ανεπίτρεπτη και πλήττει το κύρος της μαρτυρίας του. Συμφωνούμε ότι η ενέργεια αυτή της αστυνομίας ήταν εσφαλμένη και παράτυπη. Το θέμα πραγματεύεται ο
- 35 Cross στο σύγραμμα του Evidence, 5η έκδ. σελ. 57 και 58, στο οποίο παραπέμπουμε. Κάτω από άλλες συνθήκες θα αγνοούσαμε ολωσδιόλου τη μαρτυρία του Παλμύρη. Αλλά υπάρχει τόση άλλη ενισχυτική μαρτυρία που δεν στερείται αποδεικτικής αξίας."

Στην αγόρευσή του ενώπιόν μας ο κ. Κακογιάννης εισηγήθηκε ότι, εφόσον η αναγνώριση του 3ου κατηγορούμενου από το μάρτυρα Παλμύρη ήταν παράτυπη, το Κακούργιοδικείο είχε καθήκον να αγνοήσει ολόκληρη τη μαρτυρία του, στην οποία εξ άλλου δεν αναφέρει καθόλου τον 4ο κατηγορούμενο, και όχι να προσδώσει σ' αυτήν οποιαδήποτε αποδεικτική αξία επειδή υπάρχει "τόση άλλη ενισχυτική μαρτυρία". Εισηγήθηκε ακόμα ότι η μαρτυρία κάποιου μάρτυρα πρέπει πρώτα να κριθεί από μόνη της σαν αξιόπιστη πριν αναζητηθεί οποιαδήποτε ενισχυτική μαρτυρία. Αντί να απορρίψει και να αγνοήσει ολότελα τη μαρτυρία αυτού του μάρτυρα, πρόσθεσε ο κ. Κακογιάννης, το Κακούργιοδικείο τη χρησιμοποίησε ως ενισχυτική της μαρτυρίας του μάρτυρα Παυλήμπετη την οποία και έκρινε για το λόγο αυτό ως αξιόπιστη.

Το πρώτο ερώτημα που προβάλλει αναφορικά με το προκείμενο θέμα έχει σχέση με τις συνέπειες πάνω στην εγκυρότητα της αναγνώρισης του 3ου κατηγορούμενου από το μάρτυρα Παλμύρη, οι οποίες προκύπτουν από τη δεδομένη στην παρούσα υπόθεση παρατυπία από μέρους της αστυνομίας η οποία είχε δείξει στο μάρτυρα αυτόν φωτογραφία του 3ου κατηγορούμενου λίγο πριν ο μάρτυρας επιθεωρήσει αναγνωριστική παράταξη αντικείμενο της οποίας ήταν η αναγνώριση του 3ου Κατηγορούμενου. Το θέμα πραγματεύεται ο Cross στο σύγγραμμα του Evidence, 5η έκδοση, σελ. 57 ως εξής:

"The correct procedure is for them to hold an identification parade before the trial or preliminary examination, placing the accused with a sufficient number of other people, leaving the witness to pick him out if he can, without assistance. This latter requirement is most important, and the Court of Criminal Appeal may quash a conviction if there has been any attempt to point the accused out beforehand to someone who is then asked to identify him. These are essentially matters which go to the weight rather than the admissibility of evidence, and it has not been possible to lay down rules with regard to primary evidence of identification in civil cases So

5 far as criminal cases are concerned several branches of the law of evidence are devoted to insuring the most scrupulously fair conduct on the part of the police, and this is why it is desirable to have something approximating to fixed rules on the subject of evidence of identification.

The Courts insist on every precaution where photographs are employed as a means of identification before trial:

10 It is one thing for a police officer, who is doubtful upon the question who shall be arrested, to show a photograph to another person in order to obtain information or a clue upon that matter; it is another thing for a police officer dealing with witnesses who are
15 afterwards to be called as identifying witnesses to show to those persons photographs of those whom they are about to be asked to identify beforehand. It is clearly illegitimate, it would be most improper, to inform a witness beforehand who is to be called as an identifying
20 witness by the process of making the features of the accused familiar to him through a photograph.*"

25 Επιπρόσθετα θα πρέπει να αναφέρουμε ότι, εν όψει των αρχών που θεμελιώθηκαν στην υπόθεση *R. v. Turnbull and Others* [1976] 3 All E.R. 549 και υιοθετήθηκαν σε μεταγενέστερες Αγγλικές υποθέσεις, όπως η υπόθεση *R. v. Chance* [1988] 3 W.L.R. 661, κρίνουμε ότι, άσχετα με την παρατυπία που έχουμε αναφέρει, η ποιότητα της μαρτυρίας του Παλμύρη αναφορικά με την αναγνώριση του 3ου κατηγορούμενου ήταν πολύ φτωχή λαμβανομένων υπόψη
30 των συνθηκών κάτω από τις οποίες έγινε.

Εν όψει των ανωτέρω η αναγνώριση του 3ου κατηγορούμενου από το μάρτυρα Παλμύρη έχει καταστεί, κατά

* *R. v. Dwyer* [1925] 2 K.B 799, at p. 802, per Lord Hewart, C.J.

τη γνώμη μας, τόσο ακροσφαλής και παράτυπη ώστε να στερείται οποιασδήποτε αποδεικτικής αξίας. Λανθασμένα, επομένως, το Κακουργιοδικείο έκρινε ότι η μαρτυρία αυτή δε στερείται αποδεικτικής αξίας. Θα ασχοληθούμε με τις συνέπειες του λάθους αυτού σε μεταγενέστερο στάδιο της απόφασής μας. 5

Επειδή από την επιχειρηματολογία του κ. Κακογιάννη έχει διαφανεί ότι διάφορες εισηγήσεις που έχει υποβάλει έχουν κοινή βάση τον ισχυρισμό του ότι το επεισόδιο που οδήγησε στο θάνατο του θύματος δεν είναι ένα ενιαίο επεισόδιο αλλά αποτελείται από τρεις ξεχωριστές φάσεις, αποφασίσαμε να. εξετάσουμε τον ισχυρισμό αυτό στο παρόν στάδιο. Στην εξιστόρηση των γεγονότων και στην προσπάθειά τους να προσδιορίσουν χρονικά μέσα στα πλαίσια της εξέλιξης του επεισοδίου κάποια πράξη από μέρους κάποιου από την ομάδα των επιτιθέμενων, τόσο μερικοί από τους μάρτυρες κατηγορίας όσο και το Κακουργιοδικείο στην απόφαση του χρησιμοποιούν τη λέξη "φάση" του επεισοδίου. Είναι επίσης αλήθεια ότι από τα αποδεχτά γεγονότα και από την υπόλοιπη μαρτυρία όλα τα πρόσωπα που αναμείχθηκαν κατά κάποιο τρόπο στο επεισόδιο δεν επενέβησαν απόλυτα ταυτόχρονα αλλά διαδοχικά, στις περισσότερες τουλάχιστο περιπτώσεις. Όλοι συμφωνούν ότι το επεισόδιο άρχισε ο 1ος κατηγορούμενος ο οποίος έδωσε στο θύμα το πρώτο κτύπημα και ακολούθησε η παρέμβαση για τον ένα ή τον άλλο λόγο των άλλων προσώπων που αναμείχθηκαν, η οποία και πάλιν δεν ήταν ταυτόχρονη. Το όλο επεισόδιο διάρκεσε 11/2 έως 2 μόνο λεπτά στη διάρκεια των οποίων το θύμα εξυλοκοπείτο από ένα ή περισσότερους επιτιθέμενους χωρίς διακοπή. Το γεγονός ότι υπήρχαν στιγμές που ο ξυλοδαρμός ελάμβανε χώρα μέσα σε κλοιό που οι παριστάμενοι σχημάτιζαν και στιγμές που ο ξυλοδαρμός ελάμβανε χώρα όταν το θύμα υποχωρώντας μερικά βήματα εξήλθε του κλοιού πριν πέσει στην άμμο ή ενώ ήταν πεσμένο στην άμμο, δε σημαίνει ότι το επεισόδιο μπορεί να διαιρεθεί σε τρία βραχύτερης διάρκειας ανεξάρτητα επεισόδια ή "φάσεις" με δική τους αρχή και τέλος όπως εισηγείται ο κ. Κακογιάννης. Από τη στιγμή που άρχισε η επίθεση ενα- 10 15 20 25 30 35

ντίον του θύματος ουδέποτε διακόπηκε πριν το θύμα καταρρεύσει αναίσθητο. Το επεισόδιο ήταν ενιαίο και συνεχές και είναι φανερό ότι ούτε οι μάρτυρες ούτε το Κακουργιοδικείο χρησιμοποίησαν τη λέξη "φάσεις" με την
5 έννοια που θέλει να προσδώσει σ' αυτή ο κ. Κακογιάννης.

Ένα από τα επίδικα θέματα της διαδικασίας ενώπιον του Κακουργιοδικείου ήταν κατά πόσο η δεδομένη ανάμειξη και επέμβαση των εφεσειόντων στο επεισόδιο ήταν επιθετική εναντίον του θύματος ή όχι. Το εύρημα του Κακουργιοδικείου ήταν ότι και οι δυο εφεσείοντες επιτέθηκαν εναντίον του θύματος στη διάρκεια του επεισοδίου. Οι εφεσείοντες ζητούν από το Δικαστήριο την ανατροπή του ευρήματος αυτού με το αιτιολογικό ότι δεν υποστηρίζεται από τη μαρτυρία ενώπιον του Κακουργιοδικείου.
10 Εξετάσαμε με προσοχή τα επιχειρήματα του κ. Κακογιάννη πάνω στο προκείμενο θέμα σε συσχέτισμό με την ολότητα της μαρτυρίας που το Κακουργιοδικείο αποδέχτηκε ως αξιόπιστη. Το συμπέρασμα στο οποίο έχουμε καταλήξει είναι ότι το προσβαλλόμενο εύρημα αναφορικά τόσο
15 με την ταυτότητα των εφεσειόντων όσο και με την επιθετική φύση της αντίστοιχης επέμβασης και ενέργειάς τους υποστηρίζεται πλήρως από την προσαχθείσα μαρτυρία και κανένας λόγος δεν συντρέχει για την ανατροπή του.

Με την έφεσή τους αυτή οι δυο εφεσείοντες προσβά-
25 λουν επίσης δυο άλλα συναφή συμπεράσματα του Κακουργιοδικείου, ισχυριζόμενοι ότι είναι εσφαλμένα και ότι δικαιολογούνται από τη μαρτυρία. Το πρώτο εσφαλμένο, κατά την εισήγησή τους, συμπέρασμα είναι ότι καθένας από τους εφεσείοντες είχε κοινή πρόθεση με τους συγκατηγορούμενους του να προκαλέσουν στο θύμα σωματική
30 βλάβη. Το δεύτερο συμπέρασμα είναι ότι καθένας από τους εφεσείοντες "έδρασε συντονισμένα μέσα στο πλαίσιο του κοινού σκοπού" με τους συγκατηγορούμενούς του.

Ο κ. Κακογιάννης επέσυρε την προσοχή μας επί του
35 προκειμένου στην υποχρέωση της Κατηγορούσας Αρχής να αποδείξει όχι μόνο ότι καθένας από τους εφεσείοντες είχε τον ίδιο σκοπό με τους συγκατηγορούμενούς του,

αλλά ότι ο σκοπός αυτός ήταν κοινός μεταξύ τους. Συμφωνούμε με τη θέση αυτή του κ. Κακογιάννη και θα προσεγγίσουμε το θέμα έχοντας υπόψη μας την υποχρέωση αυτή της Κατηγορούσας Αρχής. Ο κ. Κακογιάννης εισηγήθηκε ακόμα ότι απαραίτητη προϋπόθεση για την εξαγωγή από το πρωτόδικο Δικαστήριο συμπεράσματος για ύπαρξη "κοινού σκοπού" που αποτελεί μια από τις προϋποθέσεις για την εφαρμογή του άρθρου 21 του Ποινικού μας Κώδικα, είναι η ύπαρξη προκαταρτισμένου σχεδίου (pre-arranged plan) μεταξύ όλων των συγκατηγορούμενων και ότι ούτε και τότε πρέπει εύκολα να εξαγεται τέτοιο συμπέρασμα. Εισηγήθηκε ακόμα ότι συμπέρασμα για ύπαρξη κοινού σκοπού είναι αδύνατο να εξαχθεί σε περιπτώσεις ξαφνικής συμπλοκής όπως είναι η παρούσα περίπτωση. Για υποστήριξη της θέσης του αυτής ο κ. Κακογιάννης αναφέρθηκε σε Ινδικές αυθεντίες περιλαμβανομένου του συγγράμματος του Hari Singh Gour "The Penal Law of India". Διαφωνούμε με την εισήγηση αυτή του κ. Κακογιάννη. Τα σχόλια και η γνώμη που ο συγγραφέας Gour εκφράζει στο σύγγραμμά του σχετίζονται άμεσα με την ερμηνεία που τα Ινδικά Δικαστήρια έδωσαν στο άρθρο 34 του Ποινικού Κώδικα των Ινδιών που αντιστοιχεί μεν αλλά δεν είναι ταυτόσημο με το άρθρο 21 του δικού μας Κώδικα ο οποίος πάνω σε θέματα ποινικής ευθύνης δυο ή περισσότερων προσώπων για συμμετοχή τους στο ίδιο αδίκημα, περιέχει πρόνοιες και ακολουθεί πρότυπο που διαφέρει από τον Ινδικό Κώδικα. Σε μεταγενέστερο στάδιο της απόφασής μας θα ασχοληθούμε εκτενέστερα με την ερμηνεία και το συνδυασμένο αποτέλεσμα των προνοιών των άρθρων 20 και 21 του Ποινικού μας Κώδικα στα πλαίσια εξέτασης άλλων σχετικών επιχειρημάτων και εισηγήσεων του κ. Κακογιάννη. Στο παρόν στάδιο αρκεί να πούμε ότι ο δικός μας Ποινικός Κώδικας βασίζεται στο πρότυπο Ποινικού Κώδικα που καταρτίστηκε και εφαρμόστηκε στις χώρες της Ανατολικής Αφρικής που ήταν κάτω από την Αγγλική κυριαρχία στις οποίες εξακολουθεί να εφαρμόζεται. Για το λόγο αυτό αποφάσεις του Εφετείου για την Ανατολική Αφρική αναφορικά με την ερμηνεία και εφαρμογή των άρθρων που αντιστοιχούν στα άρθρα 20 και 21 του δικού μας Κώδικα, παρέχουν πηγή

για βοήθεια ασφαλέστερη από εκείνη των Ινδικών συγγραμμάτων και νομολογίας, στην οποία θα μπορούσαμε να ανατρέξουμε στην προσπάθειά μας να ερμηνεύσουμε και εφαρμόσουμε ορθά τις πρόνοιες των δικών μας άρθρων 20 και 21 στις περιπτώσεις που ρητές πρόνοιες στα άρθρα αυτά, αντίθετες με αντίστοιχες αρχές του Αγγλικού Κοινοδικαίου, αποκλείουν την εφαρμογή Αγγλικών αποφάσεων στην Κύπρο.

5
10
15
Ούτε στην Αγγλική νομολογία, η οποία εφαρμόζεται στην Κύπρο χωρίς επιφύλαξη σε ό,τι αφορά την παρούσα πτυχή του ευρύτερου θέματος της ευθύνης δυο ή περισσότερων προσώπων στη διάπραξη ενός αδικήματος, ούτε στη νομολογία του Εφετείου της Ανατολικής Αφρικής υπάρχει η χωρίς εξαίρεση άκαμπτη αρχή που ο κ. Κακογιάννης εισηγείται να ακολουθήσουμε στην παρούσα υπόθεση.

Στην Αγγλική υπόθεση *Mohan and Another v. Regimam* [1967] 2 All E.R. 58, κατηγορούμενοι ήταν πατέρας και γιός. Το θύμα με δυο άλλα πρόσωπα επενέβησαν υπέρ κάποιου καθυστερημένου παιδιού με το οποίο ο γιός είχε ξαφνικά εμπλακεί σε συζήτηση μέσα στο δρόμο, στην απουσία του πατέρα. Ακολούθησε καυγάς μεταξύ του γιού και του θύματος στη διάρκεια του οποίου εμφανίστηκε ο πατέρας οπλισμένος με κοντό σπαθί και απείλησε και καταδίωξε το θύμα στην κατεύθυνση του σπιτιού του (του πατέρα). Ενώ το θύμα έτρεχε καταδιωκόμενο από τον πατέρα, εμφανίστηκε ο γιός πίσω από κάποιο δέντρο, οπλισμένος με παρόμοιο σπαθί, και έκοψε το δρόμο του θύματος. Πατέρας και γιός κατάφεραν κτυπήματα εναντίον του θύματος, ένα από τα οποία, άγνωστο ποιος από τους δυο το κατάφερε, ήταν θανατηφόρο. Και οι δυο καταδικάστηκαν για φόνο. Στην έφεσή τους ενώπιον του Ανακτοσυμβουλίου πρόβαλαν τον ισχυρισμό ότι, εφόσον δεν αποδείχτηκε ποιος από τους δυο κατάφερε το θανατηφόρο κτύπημα, έπρεπε να είχε αποδειχτεί ότι ενεργούσαν στα πλαίσια σχεδίου που είχαν καταρτίσει προηγουμένως (in pursuance of a pre-arranged plan). Τέτοιο συμπέρασμα ήταν αδύνατο να εξαχθεί. Συμβουλευόντας την/απόρριψη

της έφεσης, ο Λόρδος Pearson είπε το εξής στις σελ. 61 και 62:

"The question then arises whether each of the appellants can be held responsible for the leg wound, when it may have been inflicted by the other of them. There is conflicting evidence as to which of them struck the blow on Mootoo's leg, the evidence for the prosecution tending to show that the appellant Deonath struck it and the evidence for the defence tending to show that the appellant Ramnath struck it. There is uncertainty on that point.

Also it cannot be inferred with any certainty from the evidence that the appellants had a pre-arranged plan for their attack on Mootoo.

It is however clear from the evidence for the defence, as well as from the evidence for the prosecution, that at the material time both the appellants were armed with cutlasses, both were attacking Mootoo, and both struck him. It is impossible on the facts of this case to contend that the fatal blow was outside the scope of the common intention. The two appellants were attacking the same man at the same time with similar weapons and with the common intention that he should suffer grievous bodily harm. Each of the appellants was present and aiding and abetting the other of them in the wounding of Mootoo.

That is the feature which distinguished this case from cases in which one of the accused was not present or not participating in the attack or not using any dangerous weapon, but may be held liable as a conspirator or an accessory before the fact or by virtue of a common design, if it can be shown that he was party to a prearranged plan in pursuance of which the fatal blow was struck. In this case one of the appellants struck the fatal blow, and the other of them was present aiding and abetting him. In such a case the prosecution do not have to prove that the accused were acting in pursuance of a

prearranged plan.

5 In *R v. Kupferberg* ([1918], 34 T.L.R. 587) the accused had in an earlier trial been acquitted on a charge of conspiracy, and in a later trial he was charged and convicted of aiding and abetting. LAWRENCE, J., in giving the judgment of the Court of Criminal Appeal, said that:

10 ' Mr. Purchase had also contended that the acquittal on the count charging conspiracy, which was framed on the same clause of the regulations as the charge of aiding and abetting of which the appellant had been found guilty, entitled the appellant to plead *autrefois acquit*. That was not so, because conspiracy was not the same as aiding and abetting. The two offences had different ingredients: 15 previous agreement was necessary in the one, but not in the other.'

20 The same distinction was drawn, though incidentally, in *King v. Reginald* ([1962] 1 All E.R. 816 at p.819; [1962] A.C. 199 at p. 207) where LORD MORRIS OF BORTH-Y-GEST, delivering the judgment of the Board said:

25 ' The view of the jury may have been that it was the appellant who struck the blow or blows that killed Peterkin, and that Yarde, being present had been a party to a plot to kill, or being present had aided and abetted.'

A person who is present aiding and abetting the commission of an offence is without any prearranged plan or plot guilty of the offence as a principal in the second degree."

30 Ο κ. Κακογιάννης ισχυρίστηκε ότι η υπόθεση Mohan (ανωτέρω) δεν εφαρμόζεται στα γεγονότα της παρούσας υπόθεσης γιατί υπάρχουν ουσιώδεις διαφορές στα γεγονότα των δυο υποθέσεων. Η μόνη όμως διαφορά που ο κ. Κακογιάννης μας έχει υποδείξει είναι ότι στην υπόθεση

Μοhan οι δυο κατηγορούμενοι ήταν οπλισμένοι με σπαθιά ενώ στην παρούσα υπόθεση όλοι οι κατηγορούμενοι ήταν άοπλοι. Δε νομίζουμε ότι η υποδειχθείσα διαφορά είναι είτε ουσιώδης είτε αρκετή για να αποκλείσει εφαρμογή της υπόθεσης Mohan στα γεγονότα της παρούσας υπόθεσης. Η υπόθεση Mohan καλύπτει πλήρως το επίδικο θέμα που εξετάζουμε τώρα. 5

Από την υπόθεση *Mohan* (ανωτέρω) προκύπτει σαφώς ότι, εφόσον οι δυο εφεσείοντες ήταν παρόντες στην επίθεση εναντίον του θύματος και έλαβαν σ' αυτή ενεργό μέρος στα πλαίσια του κοινού σκοπού που μοιράζονταν με τους συγκατηγορούμενούς τους που συμμετείχαν επίσης στην επίθεση, παρέχοντας έτσι συνδρομή ο ένας στον άλλο, δεν απαιτείται οι ενέργειές τους να έγιναν στα πλαίσια σχεδίου που κατάρτισαν πριν αρχίσει η επίθεση. Είναι αρκετό ο κοινός σκοπός που όλοι οι κατηγορούμενοι μοιράζονταν να υπήρχε τη στιγμή που λάμβανε χώρα η επίθεση. Σχετικό επί του προκειμένου είναι και το ακόλουθο απόσπασμα από το σύγγραμμα *Russel on Crime*, 12 έκδοση, σελ. 143: 10 15 20

"Common purpose.

In order to make a person a principal in the second degree there must be a community of purpose with the party actually committing the felony, at the time when the felony is committed." 25

Πότε είναι δυνατόν στην κάθε περίπτωση να εξαχθεί με την απαιτούμενη βεβαιότητα η ύπαρξη συγκεκριμένου κοινού σκοπού μεταξύ συγκατηγορούμενων προσώπων, όπως προνοείται στο άρθρο 21 του Ποινικού μας Κώδικα, είναι θέμα πραγματικό το οποίο εξαρτάται από τα ιδιαίτερα περιστατικά της κάθε υπόθεσης. Το γεγονός ότι τέτοιο συμπέρασμα μπορεί να είναι δύσκολο να εξαχθεί με την απαιτούμενη βεβαιότητα σε μερικές περιπτώσεις στις οποίες δεν υπάρχει προπαρασκευή δεν σημαίνει ότι είναι αδύνατο να εξαχθεί από άλλα περιστατικά περιλαμβανομένων των ενεργειών των συγκατηγορούμενων προσώπων 30 35

σε συσχετισμό μεταξύ τους.

5 Παρόμοια είναι και η προσέγγιση πάνω στο παρόν επί-
δικο θέμα που έχει υιοθετήσει το Εφετείο για την Ανατο-
λική Αφρική και το Εφετείο της Κένυας στον Ποινικό
Κώδικα της οποίας υπάρχει το άρθρο 21 που περιέχει
ταυτόσημη σχεδόν πρόνοια με το άρθρο 21 του δικού μας
Κώδικα. Στην επικεφαλίδα της υπόθεσης *R. v.*
Tabuyalenka and Another (1)(1943) 10 E.A.C.A. 51, του
Εφετείου για την Ανατολική Αφρική, αναφέρονται τα
10 εξής:

"To constitute a common intention to prosecute an
unlawful purpose within the meaning of s.22, Penal Code,
e.g. to beat a so-called thief, there being no suggestion
that the violence used was necessary to effect the thief's
15 arrest, it is not necessary that there should have been any
concerted agreement between the accused prior to the
attack on the so-called thief. Their common intention
may be inferred from their presence, their actions, and
the omission of any of them to dissociate himself from
20 the assault."

Στην υπόθεση *Muiruri Njoroge and Another v. R.* (Ποι-
νική Έφεση αρ. 115 του 1982) το Εφετείο της Κένυας
ασχολήθηκε με το ίδιο θέμα και υιοθέτησε την απόφαση
του Εφετείου για την Ανατολική Αφρική στην υπόθεση
25 *Tabuyalenka* (ανωτέρω), τονίζοντας ότι μπορούσε να εξα-
χθεί συμπέρασμα για τον κοινό σκοπό των κατηγορούμε-
νων από την παρουσία τους, τις ενέργειές τους και την
παράλειψη οποιουδήποτε από αυτούς να διαχωρίσει
(dissociate) τον εαυτό του από την επίθεση.

30 Το Εφετείο για την Ανατολική Αφρική επανάλαβε την
ίδια θέση στην υπόθεση *Dracaku s/o Afia and Another v. R.*
(1963) E.A.L.R. 363 (The Eastern Africa Law Reports) με
αναφορά στο άρθρο 22 (Χρησιμοποιεί τη φράση "in
conjunction with one another" αντί της φράσης "in
35 connection with one another" που χρησιμοποιεί το άρθρο
21 του δικού μας Κώδικα. Κατά τα άλλα τα δυο άρθρα

είναι ταυτόσημα) του Ποινικού Κώδικα της Ουγκάνδας που είναι αντιγραφή του άρθρου 21 του δικού μας Ποινικού Κώδικα. Στη σελ. 365 αναφέρονται τα εξής:

".... There is of course no evidence of any agreement formed by the appellants prior to the attack made by each, but that is not necessary if an intention to act in concert can be inferred from their actions" 5

Ιδιαίτερη σημασία για την εξαγωγή του αναγκαίου συμπεράσματος για την ύπαρξη του κοινού σκοπού στην παρούσα υπόθεση, έχουν μερικά ουσιώδη γεγονότα όταν αυτά αξιολογηθούν μέσα στην όλη εικόνα που η μαρτυρία στο σύνολό της προσδίδει στο επεισόδιο που, παρά την τόσο σύντομη διάρκειά του, είχε τόσο τραγικά αποτελέσματα. Τα γεγονότα αυτά περιλαμβάνουν και τα εξής: 10

(α) οι τέσσερις συγκατηγορούμενοι ήταν φίλοι μεταξύ τους· 15

(β) ο 1ος κατηγορούμενος άρχισε την επίθεσή του εναντίον του θύματος στην παρουσία των εφεσεϊόντων και του 2ου κατηγορούμενου·

(γ) η επίθεση των δυο εφεσεϊόντων κατά του θύματος έγινε ενώ βρισκόταν σε εξέλιξη επίθεση εναντίον του θύματος από τους φίλους τους 1ο και 2ο κατηγορούμενο οι οποίοι συνέχισαν την επίθεσή τους μέχρι που το θύμα έπεσε αναισθητό· 20

(δ) ο συγχρονισμός των επιθέσεων των τεσσάρων κατηγορούμενων εναντίον του θύματος ήταν τέτοιος που μπορεί με βεβαιότητα να λεχθεί ότι το θύμα ουσιαστικά δέχτηκε μια επίθεση από τους τέσσερις κατηγορούμενους· 25

(ε) είναι εντελώς παράλογο να υποθέσουμε ότι οι επιθέσεις του 3ου και του 4ου κατηγορούμενου εναντίον του θύματος ήταν, κάτω από τις παρούσες περιστάσεις, ενέργειες χωριστές και ανεξάρτητες η μια από την άλλη, ή από τις επιθετικές ενέργειες των κατηγορούμενων 1 και 2· και 30

(ζ) το επεισόδιο, όπως άρχισε και εξελίχθηκε και όπως οι ίδιοι οι εφεσεΐοντες το χαρακτηρίζουν στα παραδεκτά γεγονότα που έχουμε ήδη παραθέσει, ήταν επίθεση εναντίον του θύματος και όχι συμπλοκή.

- 5 Στο σημείο αυτό θα πρέπει να προσθέσουμε ότι η μορφή και η βιαιότητα της επίθεσης που μαρτυρείται από τις γροθιές και τα λακτίσματα που καταφέρθηκαν αδιακρίτως σε διάφορα μέρη του σώματος του θύματος, οδηγούν αβίαστα στο συμπέρασμα ότι οι τέσσερις κατηγορούμενοι που συμμετείχαν στην κοινή επίθεση είχαν κοινή πρόθεση να προκαλέσουν στο θύμα σωματική βλάβη.

- Έπεται από όλα τα πιο πάνω ότι το συμπέρασμα του Κακουργιοδικείου ότι οι τέσσερις κατηγορούμενοι είχαν κοινή πρόθεση να προκαλέσουν στο θύμα σωματική βλάβη, όπως και το συμπέρασμα ότι έδρασαν συντονισμένα μέσα στο πλαίσιο του κοινού σκοπού, δικαιολογούνται απόλυτα από τη μαρτυρία που το Κακουργιοδικείο αποδέχτηκε ως αξιόπιστη. Τα πιο πάνω δυο συμπεράσματα καλύπτουν, κατά τη γνώμη μας, και το εύρημα ότι τα κτυπήματα, περιλαμβανομένου εκείνου που προκάλεσε το θάνατο του θύματος, δόθηκαν στο θύμα μέσα στα πλαίσια του επιδιωκόμενου κοινού σκοπού, που ο κ. Κακογιάννης ισχυρίστηκε ότι το Κακουργιοδικείο όφειλε να είχε κάμει αλλά δεν έκαμε. Από προσεκτική μελέτη του κειμένου ολόκληρης της παραγράφου της απόφασης που περιέχει τα πιο πάνω δυο συμπεράσματα προκύπτει ότι με τη φράση "οι κατηγορούμενοι" που χρησιμοποιεί στο κείμενο εκείνο, το Κακουργιοδικείο αναφέρεται και στους τέσσερις συγκατηγορούμενους που είχαν τον κοινό σκοπό. Το τελευταίο αυτό εύρημα είναι ορθό και δικαιολογείται απόλυτα από τη μαρτυρία ενώπιον του Κακουργιοδικείου. Απορρίπτουμε την εισήγηση του κ. Κακογιάννη ότι το συγκεκριμένο θανατηφόρο κτύπημα ήταν έξω από τα πλαίσια του κοινού σκοπού και ότι εκείνος από τους επιτιθέμενους που το έδωσε στο θύμα είχε υπερβεί τα όρια της κοινής επιδίωξης. Και αν ακόμα υποθέσουμε ότι το θανατηφόρο κτύπημα πάνω στον αριστερό όρχι του θύματος δόθηκε μετά που το θύμα είχε πέσει στο έδαφος σαν απο-

τέλεσμα είτε του σπρωξίματος του από τον 3ο κατηγορού-
 μενο, είτε των κτυπημάτων που δεχόταν από τους κατηγο-
 ρούμενους 1 και 2 ενώ εσπρώχνετο από τον 3ο, δεν υπάρ-
 χει τίποτε στη μαρτυρία από το οποίο μπορούμε να
 συμπεράνουμε ότι η κοινή επιδίωξη κάλυπτε μόνο κτυπή- 5
 ματα που θα δίνονταν στο θύμα ενώ στεκόταν στα πόδια
 του και δεν κάλυπτε κτυπήματα που θα δίνονταν στο
 θύμα μετά που θα έπεφτε στο έδαφος. Ούτε υπάρχει οτιδή-
 ποτε στη μαρτυρία που να δικαιολογεί το συμπέρασμα ότι 10
 το θανατηφόρο κτύπημα δόθηκε από το πρόσωπο που το
 έδωσε με δική του μόνο πρωτοβουλία μετά που είχε τερ-
 ματιστεί η επίθεση που αποτελούσε μέρος του κοινού σκο-
 πού. Τέλος, τίποτε δεν υπάρχει στη μαρτυρία που να δι-
 καιολογεί αμφιβολία κατά πόσο το θανατηφόρο κτύπημα 15
 αποτελεί μέρος του κοινού σκοπού είτε γιατί χρησιμο-
 ποιήθηκε γι' αυτό το κτύπημα οποιοδήποτε όργανο ή αντι-
 κείμενο του οποίου οι εφεσείοντες δεν είχαν γνώση, όπως
 συνέβηκε στην υπόθεση *Aziz Dervish and Another v. Rex*,
 18 Α.Α.Δ. 25, είτε γιατί η βία που χρησιμοποιήθηκε για να 20
 καταφερθεί το θανατηφόρο κτύπημα ήταν ολωσδιόλου
 διαφορετική από εκείνη που χρησιμοποιήθηκε για να κα-
 ταφερθούν όλα τα άλλα κτυπήματα εναντίον του θύματος,
 είτε για οποιοδήποτε άλλο λόγο. Η απάντηση στην εισήγη-
 ση του κ. Κακογιάννη πάνω στην παρούσα πτυχή της υπό- 25
 θεσης βρίσκεται στο απόσπασμα από την απόφαση του Δι-
 καστή Ιωσηφίδη στην υπόθεση *Νικόλας Λόφτης ν.*
Δημοκρατίας, 1961 Α.Α.Δ. 108, στις σελ. 118 και 119 που
 παραθέτουμε πιο κάτω:

· "It is a well settled principle of law that if persons have 30
 agreed to waylay a man and rob him, and they come
 together for the purpose armed with deadly weapons, and
 one of them happens to kill him, every member of the
 gang is held guilty of the murder. But if their agreement
 had merely been to frighten the man, and then one of 35
 them went to the unexpected length of shooting him, such
 a murder would affect only the particular person by
 whom the shot was actually fired. The act done must
 relate to the common design and not totally or
 substantially vary from it: See *Regina v. Macklin* (1838)

2 Lewin 225; 168 E.R. 1136, where there was a common intent to frighten, but no common intent to attack.

5 In *Aziz Dervish and another v. Rex* (1942) 18 C.L.R. 25, it was held that if there is a common design to assault the deceased with walking sticks, the killing with a knife is not a natural consequence of that common design to assault, and therefore the act of the one assailant of striking the deceased with a walking stick did not come within section 22 (now section 21) of the Criminal Code and render him liable for murder.

10 It will be seen that the act done must relate to the common design and not totally or substantially vary from it.

15 In the present case the trial court accepted in substance the evidence of the appellant. His evidence was to the effect that Varellas told him that he wanted to 'frighten' the deceased and that he intended to give him 'a good beating and let him go'. In cross-examination, on being asked by counsel for the Republic 'You knew that he might use violence for that purpose?' Appellant replied: 'I knew he might have to use violence'.

25 Now, had the deceased died of the blows he received on the head, the killing could be held to be a natural consequence of that common design to assault, and therefore the act of the appellant would come within the provisions of section 21 of the Criminal Code and render him liable for murder. But in this case the cause of death was asphyxia by strangulation with a rope. Having considered all the circumstances of this case, we are not prepared to hold that the strangulation relates to the common design to frighten the deceased and give him a good beating and let him go. We are of opinion that the act of strangulation totally or substantially varies from the common design, and in those circumstances the appellant cannot be deemed to have committed the offence. We, therefore, set aside his conviction of

murder."

Ενα από τα βασικά παράπονα του κ. Κακογιάννη στην παρούσα υπόθεση είναι ότι το Κακουργιοδικείο παράλειψε να ασχοληθεί και να εκδώσει την ετυμηγορία του αναφορικά με την υπεράσπιση της απόσυρσης εκ μέρους και των δυο εφεσεϊόντων από τον κοινό σκοπό πριν ακόμα δοθεί στο θύμα το συγκεκριμένο θανατηφόρο κτύπημα, παρά το γεγονός, όπως ισχυρίζεται, ότι η υπεράσπιση αυτή εγείρεται λογικά από τη μαρτυρία ενώπιον του Κακουργιοδικείου. Η παράλειψη αυτή του Κακουργιοδικείου αποτελεί, κατά τον κ. Κακογιάννη, σοβαρό σφάλμα που δικαιολογεί από μόνο του την ακύρωση της καταδίκης των δυο εφεσεϊόντων.

Είναι γεγονός ότι στην απόφασή του το Κακουργιοδικείο δεν ασχολείται καθόλου με το ερώτημα αν οποιoσδήποτε από τους εφεσεϊόντες αποσύρθηκε από τον κοινό σκοπό σε οποιοδήποτε στάδιο της επίθεσης. Η υπεράσπιση της απόσυρσης (withdrawal) δεν προβλήθηκε ρητά από τους εφεσεϊόντες ενώπιόν του Κακουργιοδικείου. Σύμφωνα όμως με τη νομολογία, το πρωτόδικο Δικαστήριο έχει υποχρέωση να ασχοληθεί με οποιαδήποτε υπεράσπιση εγείρεται λογικά ενώπιόν του από την προσαχθείσα μαρτυρία και να εκδώσει την ετυμηγορία του αναφορικά με αυτή. Το καθήκον αυτό δεν εξαρτάται από το κατά πόσο ο κατηγορούμενος στην υπόθεση εισηγείται στο Δικαστήριο να προβεί σε τέτοια εξέταση και ετυμηγορία ή όχι. Πηγάζει από το ευρύτερο καθήκον του Δικαστηρίου να κρίνει την ενοχή ή αθωότητα του κατηγορούμενου στην κάθε υπόθεση με βάση το νόμο και την ενώπιόν του μαρτυρία την οποία οφείλει να αναλύσει στο βαθμό που απαιτείται για να επισημάνει και καθορίσει όλα τα θέματα και εκδοχές που λογικά πηγάζουν από αυτή και που είτε τείνουν να αποδείξουν την ενοχή του κατηγορούμενου είτε τείνουν να δημιουργήσουν αμφιβολία για την ενοχή του, είτε τείνουν να αποδείξουν κάποια υπεράσπιση που ο νόμος αναγνωρίζει, ώστε να αποφανθεί πάνω στο καθένα από τα θέματα αυτά ξεχωριστά πριν εκφέρει την τελική του ετυμηγορία. Η βασική αυτή υποχρέωση έχει επανειλημμέ-

να τονιστεί από τα Αγγλικά και Κυπριακά Δικαστήρια. Η κλασική πάνω στο προκείμενο απόφαση είναι εκείνη της Βουλής των Λόρδων στην υπόθεση *Mancini v. D.P.P.* [1942] A.C. 1, η οποία υιοθετήθηκε σε πολλές Κυπριακές αποφάσεις, περιλαμβανομένης εκείνης στην υπόθεση *Αναστασιάδης ν. Δημοκρατίας* (1977) 2 Α.Α.Δ. 97.

Δεδομένης της πιο πάνω υποχρέωσης του Κακουργιοδικείου, το ερώτημα που πρέπει να απαντηθεί είναι κατά πόσο, από τη μαρτυρία όπως έχει γίνει αποδεχτή, εγείρεται λογικά ή όχι η υπεράσπιση ή η εκδοχή που είναι γνωστή ως έγκαιρη απόσυρση από τον κοινό σκοπό εκ μέρους οποιουδήποτε από τους εφεσείοντες, ώστε να επιβάλλεται η λεπτομερής εξέταση και ετυμηγορία του Κακουργιοδικείου αναφορικά με αυτή. Αυτό δε σημαίνει ότι η υποχρέωση του Δικαστηρίου περιορίζεται στις περιπτώσεις που από τη μαρτυρία αποδεικνύεται η υπεράσπιση ή η εκδοχή. Ούτε όμως σημαίνει ότι το Δικαστήριο έχει υποχρέωση ή ότι ενδείκνυται να ασχολείται με απλές εικασίες. Για να δοθεί απάντηση στο ερώτημα που θέσαμε πιο πάνω θα πρέπει η μαρτυρία στην παρούσα υπόθεση να εξεταστεί σε συσχέτισμό με τα βασικά στοιχεία που σύμφωνα με τη νομολογία συνθέτουν ή χαρακτηρίζουν την απόσυρση.

Θα ασχοληθούμε πρώτα σε συντομία με το δίκαιο που διέπει την απόσυρση από τον κοινό σκοπό. Όπως λέχθηκε στην υπόθεση *R. v. Beckett* [1976] 62 Cr. App. R. 212, που είναι μια από τις κλασικές αυθεντίες στο προκείμενο, ο αριθμός των δικαστικών αποφάσεων που υπάρχουν πάνω στο θέμα, ιδιαίτερα σε υποθέσεις φόνου ή ανθρωποκτονίας, είναι πολύ μικρός σε σύγκριση με τη συχνότητα με την οποία εγείρεται στα Δικαστήρια. Στην Κύπρο δεν υπάρχει πάνω στο θέμα καμιά δικαστική απόφαση εξ όσων γνωρίζουμε.

Στην υπόθεση *R. v. Grundy* [1977] Crim. L.R. 543, το Αγγλικό Εφετείο επέτρεψε την έφεση και ακύρωσε την καταδίκη του εφεσείοντα για το λόγο ότι στην καθοδήγηση που έκαμε στους ενόρκους ο Δικαστής απόσυρε ολότελα από αυτούς το ερώτημα κατά πόσο ο εφεσείων είχε απο-

συρθεί από τον κοινό σκοπό ή όχι που αποτελούσε τη μοναδική του υπεράσπιση. Ο κ. Κακογιάννης επέσυρε ιδιαίτερα την προσοχή μας στο ότι η καταδίκη του εφεσείοντα είχε ακυρωθεί για τον πιο πάνω λόγο παρά το γεγονός ότι η μαρτυρία σχετικά με τον ισχυρισμό του ότι αποσύρθηκε έγκαιρα από τον κοινό σκοπό ήταν τέτοια που μπορούσε κάλλιστα να είχε απορριφθεί από τους ενόρκους. Η υπόθεση Grundy δεν αποτελεί, κατά τη γνώμη μας, αυθεντία για το πότε μια υπεράσπιση ή εκδοχή του κατηγορούμενου εγείρεται λογικά από τη μαρτυρία. Το θέμα αυτό δε φαίνεται να απασχόλησε το Αγγλικό Εφετείο. Σχετικές με την απόσυρση είναι και η Αγγλική υπόθεση *R. v. Croft* [1944] 2 All E.R. 483, όπως και η απόφαση του Εφετείου της Κένυας στην υπόθεση *Wachira and Others v. Republic* (1979) K.L.R. 293, τις οποίες ανέφερε ο κ. Κακογιάννης στην αγόρευσή του.

Παρά το γεγονός ότι το τι αποτελεί κατά το Κοινοδικαιο απόσυρση από τον κοινό σκοπό εξαρτάται από τα περιστατικά της κάθε υπόθεσης, οι αποφάσεις στις υποθέσεις που παραθέτουμε πιο πάνω καθορίζουν ορισμένες αρχές ή προϋποθέσεις που αποτελούν απαραίτητο συστατικό της απόσυρσης. Μια από τις βασικές αυτές αρχές καθορίζει ότι το ελάχιστο που απαιτείται από κάποιον που επιθυμεί να αποσυρθεί από τον κοινό σκοπό είναι να κοινοποιήσει ρητά και έγκαιρα την πρόθεσή του σ' εκείνους με τους οποίους μοιράζεται τον κοινό αυτό σκοπό.

Σχετικό με τη φύση, έκταση και έννοια της απόσυρσης από τον κοινό σκοπό είναι το πιο κάτω σχόλιο στη σελ. 543 του *Criminal Law Review* για το 1977 αναφορικά με την υπόθεση *R. v. Grundy* (ανωτέρω):

"Commentary. The principle is one which has long been recognised by the common law. Plowden in a note on *Saunders and Archer* (1573) 2 Plowd. 473 at 476 said that if A commands B to kill C but repents and countermands B before he has carried out his orders, A is not an accessory if B subsequently kills C; but an uncommunicated repentance is ineffective. If A failed to

tell B that the order was countermanded, A was liable as an accessory, even though the killing was against his will. The law was stated in similar terms by Hale, 1 P.C. 618. For a modern discussion, see Glanville Williams, The Criminal Law, The General Part, 127.

In *Becerra* the evidence was that B, C and D set out to commit a burglary. B had given C a knife to use against anyone who might interrupt them. After they had broken in someone was heard approaching, B said 'Come on, let's go' and went out through the window. C stayed and stabbed to death the man who was approaching. B argued that he had withdrawn from the common design and was not liable. The Court of Appeal held that there was no evidence of an effective withdrawal. Something 'vastly different and vastly more effective than merely to say 'come on, let's go' and go out through the window' was required. The trial judge said that the defence was good only if the accused could show that he had taken 'all reasonable steps to prevent the commission of the crime which he had agreed the others should commit.' The Court of Appeal did not find it necessary to decide whether this direction was right or wrong but contemplated the possibility that the only way B could free himself from joint responsibility would be by physical intervention so as to prevent the use of the knife. The present case does not go so far as to require physical intervention to prevent the commission of the crime. The defence was however that G had been trying to prevent H from breaking in. It may be that an operative withdrawal can be more easily effected when it is made at a preparatory stage, as in this case, than where the crime is in the course of commission, as in *Becerra*. When the knife is about to descend, it would seem likely that the only effective withdrawal would be physical intervention to prevent it reaching its target.

An aider, abettor, counsellor or procurer of a crime becomes guilty only when the crime is actually committed. Although he may have done the last act of

aiding, etc., withdrawal is still possible, because there is no crime, or attempt to commit a crime, until the principal reaches the stage of an attempt."

Το ίδιο θέμα πραγματεύονται οι συγγραφείς Smith και Hogan στο σύγγραμμα τους Criminal Law, 4η έκδοση. 5

Παραθέτουμε πιο κάτω σύντομο απόσπασμα από τη σελ. 136 το οποίο αναφέρεται ειδικότερα στις προϋποθέσεις για αποτελεσματική κοινοποίηση της πρόθεσης απόσυρσης εκ μέρους κάποιου από τον κοινό σκοπό. Οι συγγραφείς στηρίζουν την αρχή που παραθέτουν στην πιο πάνω σελίδα του βιβλίου τους σε απόσπασμα από την απόφαση του Δικαστή Sloan του Εφετείου της Καναδικής Επαρχίας British Columbia στην υπόθεση Whitehouse (1941) 1 W.W.R. 112, η οποία είχε υιοθετηθεί στην Αγγλική υπόθεση Becerra (ανωτέρω). Το απόσπασμα έχει ως εξής: 10 15

"To be effective, the communication must be such as 'will serve unequivocal notice upon the other party to the common unlawful cause that if he proceeds upon it he does so without the further aid and assistance of those who withdraw'". 20

Την ίδια προσέγγιση πάνω στο θέμα ακολουθούν και τα Δικαστήρια στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής όπως φαίνεται από το πιο κάτω απόσπασμα από το σύγγραμμα Criminal Law του G. Williams, 2η έκδοση, παρα. 127, το οποίο υιοθετούν και οι συγγραφείς Smith και Hogan στο δικό τους σύγγραμμα στο οποίο έχουμε ήδη αναφερθεί. Το απόσπασμα που παραθέτουμε είναι από τις σελ. 384 και 385 (μέρος της παρα. 127): 25

"However, if a dangerous situation has been created by the conspirators, a party cannot (it seems) legally withdraw from the conspiracy except by taking steps to avert the danger. ' A declared intent to withdraw from a conspiracy to dynamite a building is not enough, if the fuse has been set; he must step on the fuse'. Per 30 35

McDermott, J. in *Eldredge v. U.S.* (1932) 62 F. 2d 449."

5 Υπό το φως των όσων έχουμε αναφέρει πιο πάνω και υπό το φως των επιχειρημάτων του κ. Κακογιάννη, θα εξετάσουμε τώρα τη μαρτυρία στην οποία μας παράπεμψε ο κ. Κακογιάννης και από την οποία εγείρεται λογικά, κατά την εισήγησή του, η υπεράσπιση της απόσυρσης από τον κοινό σκοπό.

Αναφορικά με τον 3ο κατηγορούμενο ο κ. Κακογιάννης εισηγήθηκε ότι -

10 (α) αποσύρθηκε από τον κοινό σκοπό κατά τη δεύτερη φάση του επεισοδίου που ήταν και η φάση που σύμφωνα με τη μαρτυρία του ΜΚ2 Παυλήμπετη είχε αρχίσει η επέμβασή του.

15 (β) ανεξάρτητα από την επιθετική του ενέργεια στην αρχή της επέμβασής του - όπως την περιγράφει ο Παυλήμπετης - που έλαβε χώρα ενώ οι συμπλεκόμενοι ήταν μέσα στον κλοιό που είχε σχηματιστεί από το πλήθος, και αποκλειόμενης της μαρτυρίας του ΜΚ3 Παλμύρη, το μέρος της μαρτυρίας του ΜΚ4 Λαζάρου ότι είδε τον 3ο κατηγορούμενο να σπρώχνει το θύμα εκτός του κλοιού μέχρι την πτώση του στο έδαφος ενώ το κτυπούσαν οι κατηγορούμενοι 1 και 2 αλλά δεν μπορεί να πει για ποιο σκοπό το έσπρωχνε, συνάδει με απόσυρση του 3ου κατηγορούμενου από τον κοινό σκοπό, γιατί θα πρέπει να δεχθούμε συμπερασματικά την πλέον ευνοϊκή γι' αυτόν εκδοχή ότι, δηλαδή, ο σκοπός που ο 3ος κατηγορούμενος έσπρωχνε το θύμα ήταν για να το προστατεύσει από τη συνεχιζόμενη επίθεση των κατηγορούμενων 1 και 2.

30 Η πρώτη εισήγηση του κ. Κακογιάννη προϋποθέτει αποδοχή προηγούμενης εισήγησής του την οποία έχουμε ήδη απορρίψει, ότι, δηλαδή, το όλο επεισόδιο δεν ήταν ένα ενιαίο διαρκές επεισόδιο αλλά αποτελείτο από τρεις αυτοτελείς και ανεξάρτητες φάσεις ή επεισόδια μικρότερης διάρκειας. Η δεύτερη εισήγηση του κ. Κακογιάννη βασίζεται σε δυο προϋποθέσεις. Η πρώτη προϋπόθεση είναι η

35

απόρριψη του μέρους εκείνου της μαρτυρίας του μάρτυρα Παλμύρη που αναφέρεται στην αναγνώριση του 3ου κατηγορούμενου ως του προσώπου που κλωτσούσε το θύμα μαζί με τους κατηγορούμενους 1 και 2 ενώ έσπρώχνητο προς το σημείο της άμμου στο οποίο έπεσε αναίσθητο. Έχουμε ήδη αναφέρει ότι θεωρούμε το σχετικό εύρημα του Κακουργιοδικείου που στηρίχθηκε στο μέρος αυτό της μαρτυρίας του μάρτυρα Παλμύρη ως ακροσφαλές σε βαθμό που το έχουμε ανατρέψει. Η δεύτερη προϋπόθεση είναι η μερική τουλάχιστο ανατροπή ή περιορισμός του ευρήματος του Κακουργιοδικείου ότι η δεδομένη επέμβαση του 3ου κατηγορούμενου ήταν επιθετική. Κανένας λόγος δεν συντρέχει να περιορίσουμε την επιθετική φύση της επέμβασης του 3ου Κατηγορούμενου μέχρι το χρονικό σημείο που το θύμα άρχισε να σπρώχεται για μερικά βήματα μέχρι εκεί που τελικά έπεσε στο χώμα. Δικαιολογημένα το Κακουργιοδικείο δεν έκαμε διάκριση της όλης συμπεριφοράς του 3ου κατηγορούμενου σε επιθετική και προστατευτική. Η προβαλλόμενη ως προστατευτική συμπεριφορά του 3ου κατηγορούμενου προς το θύμα, συνίστατο σε σπρώξιμα με τα χέρια και το στήθος του εναντίον του θύματος η οποία έλαβε χώρα ευθύς μετά που ο 3ος κατηγορούμενος είχε σπρώξει προς το μέρος του και είχε κτυπήσει το θύμα με το γόνατό του στο χώρο της κοιλιάς του. Το μετέπειτα συνεχές σπρώξιμο του θύματος από τον 3ο κατηγορούμενο ενώ το θύμα δεχόταν διαδοχικά κτυπήματα από τους κατηγορούμενους 1 και 2, χωρίς ο 3ος να προσπαθήσει σε κάποιο στάδιο να τους εμποδίσει ή να τους αποτρέψει είτε με λόγια είτε με πράξεις, μέχρι που το θύμα έπεσε στο έδαφος, είναι εντελώς παράλογο να ερμηνευθεί ως ενέργεια που σκοπό είχε την προστασία του θύματος ή που μαρτυρεί μεταμέλεια του 3ου κατηγορούμενου.

Αναφορικά με τον 4ο κατηγορούμενο η εισήγηση του κ. Κακογιάννη είναι ότι -

(α) σύμφωνα με τον Παυλήμπεη που είναι ο μοναδικός μάρτυρας που τον ενοχοποιεί, η μόνη επιθετική του ενέργεια εναντίον του θύματος ήταν τα κτυπήματα που κατά-

φερε στο θύμα με τα χέρια του στην πρώτη φάση του επεισοδίου, ευθύς μετά το πρώτο κτύπημα του 1ου κατηγορούμενου και την επιθετική επέμβαση του 2ου κατηγορούμενου.

5 (β) ούτε ο Παυλήμπτης ούτε άλλος μάρτυρας είδε έκτοτε τον 4ο κατηγορούμενο στη σκηνή του επεισοδίου.

(γ) από το (α) και (β) ανωτέρω πρέπει να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι ο 4ος κατηγορούμενος αποσύρθηκε από τον κοινό σκοπό και ότι η ύπαρξη του κλοιού που σχηματίστηκε ευθύς αμέσως τον εμπόδιζε να κοινοποιήσει την απόσυρσή του στους συγκατηγορούμενούς του που διενεργούσαν την επίθεση μέσα στον κλοιό.

15 Συμφωνούμε με τον κ. Κακογιάννη ότι η μοναδική επιθετική ενέργεια του 4ου κατηγορούμενου ήταν τα κτυπήματα που κατάφερε εναντίον του θύματος στην αρχή του επεισοδίου όπως την περιγράφει ο μάρτυρας Παυλήμπτης και όπως την έχει αποδεχθεί το Κακουργιοδικείο. Διαφωνούμε όμως με τον κ. Κακογιάννη ότι, από τις πιο πάνω περιστάσεις, και ιδιαίτερα τη δεδομένη παράλειψη του 20 4ου κατηγορούμενου να κοινοποιήσει στους άλλους κατηγορούμενους τυχόν πρόθεσή του να αποσυρθεί από τον κοινό σκοπό, είναι δυνατό είτε να εξαχθεί οποιοδήποτε συμπέρασμα απόσυρσης εκ μέρους του 4ου κατηγορούμενου, είτε να προβληθεί ισχυρισμός ότι στη μαρτυρία εγείρεται 25 λογικά θέμα απόσυρσής του από τον κοινό σκοπό.

Προκύπτει από τα ανωτέρω ότι ο ισχυρισμός του κ. Κακογιάννη ότι το Κακουργιοδικείο όφειλε από μόνο του να ασχοληθεί με την εκδοχή απόσυρσης των εφεσειόντων από τον κοινό σκοπό γιατί εγείρεται λογικά από την ενώπιόν του μαρτυρία, απορρίπτεται.

Μια από τις εισηγήσεις που ο κ. Κακογιάννης έκαμε στα πλαίσια των επιχειρημάτων του σχετικά με την απόσυρση των εφεσειόντων ήταν ότι, ελλείψει ιατρικής μαρτυρίας περί του αντιθέτου, θα πρέπει είτε να δεχθούμε την 35 εκδοχή του που δεν είναι ασυμβίβαστη με την ενώπιόν μας

μαρτυρία - ότι δηλαδή ο θάνατος του θύματος ήταν ακαριαίος και προκλήθηκε από λάκτισμα στον αριστερό όρχι που δόθηκε στο θύμα μετά που έπεσε στο έδαφος - είτε ανταποκρινόμενοι σε γραπτή αίτησή του που εκκρεμμεί ενώπιόν μας, να καλέσουμε το γιατρό που έκαμε τη νεκροψία και που δεν κατάθεσε ως μάρτυρας κατηγορίας, γιατί η περιγραφή των τραυμάτων και η γνώμη του για την αιτία θανάτου του θύματος περιλήφθηκαν στα γεγονότα που έγιναν αποδεχτά από τους εφεσείοντες, για να εκφέρει τη γνώμη του πάνω στο θέμα.

Το άρθρο 25(3) του περί Δικαστηρίων Νόμου, όπως έχει ερμηνευθεί και εφαρμοστεί σε διάφορες υποθέσεις, περιλαμβανομένων των υποθέσεων 1) *Djemat Mehmed Mitas v. R.* 18 Α.Α.Δ. 63, και 2) *Κολιανδρός ν. Δημοκρατίας* (1965) 2 Α.Α.Δ. 72, παρέχει στο Ανώτατο Δικαστήριο διευρυμένες εξουσίες κάτω από τις οποίες μπορεί, στις περιπτώσεις που ενδείκνυται, να κάμει δικά του ευρήματα πάνω στα γεγονότα και να καλέσει και ακούσει μάρτυρες για το σκοπό αυτό. Εξουσία να ακούσει περαιτέρω μαρτυρία παρέχει στο Ανώτατο Δικαστήριο και το άρθρο 146(β) του περί Ποινικής Δικονομίας Νόμου.

Στα πλαίσια των επιχειρημάτων του κ. Κακογιάννη για την ισχυριζόμενη απόσυρση, είναι πιθανό να βοηθούσε τους εφεσείοντες το εύρημα που ο κ. Κακογιάννης εισηγείται να κάμουμε, αν η αποτελεσματικότητα της απόσυρσης εξαρτάτο από το κατά πόσο έγινε έγκαιρα ή όχι. Για τους λόγους, όμως, που έχουμε ήδη εξηγήσει, θέμα απόσυρσης από τον κοινό σκοπό από οποιοδήποτε εφεσείοντα δεν εγείρεται καθόλου. Κανένας χρήσιμος, επομένως, σκοπός δε θα εξυπηρετηθεί αναφορικά με το θέμα της απόσυρσης αν ακούσουμε μαρτυρία ή αν εξάξουμε το συμπέρασμα για ακαριαίο θάνατο του θύματος, όπως εισηγείται ο κ. Κακογιάννης, εφόσον τέτοιο συμπέρασμα δε θα μεταφέρει, εν πάση περιπτώσει, την υπόθεση των εφεσείωντων πάνω στο προκείμενο θέμα στο σημείο που οι ίδιοι επιθυμούν.

Πριν ασχοληθούμε με τις υπόλοιπες πτυχές της έφεσης

κρίνουμε σκόπιμο να αναφερθούμε στις πρόνοιες του άρθρου 205 του Ποινικού Κώδικα, Κεφ. 154, όπως τροποποιήθηκε με το Νόμο αρ. 3 του 1962, το οποίο δημιουργεί και τιμωρεί το κακούργημα της ανθρωποκτονίας για το
5 οποίο οι εφεσεύοντες έχουν βρεθεί ένοχοι από το Κακούργιοδικείο στην παρούσα υπόθεση. Το άρθρο 205 προνοεί ότι:

"205(1) Παν πρόσωπον το οποίον δια παρανόμου πράξεως ή παραλείψεως επιφέρει τον θάνατον ετέρου
10 προσώπου είναι ένοχον του κακούργηματος της ανθρωποκτονίας.

(2) Παράνομος παράλειψις είναι η συνιστώσα υπαίτιον αμέλειαν παράλειψις εκτελέσεως καθήκοντος, καιτοι δεν υφίσταται πρόθεσις προκλήσεως θανάτου.

15 (3) Παν πρόσωπον το οποίον διαπράττει το κακούργημα της ανθρωποκτονίας υπόκειται εις ποινήν φυλάκίσεως δια βίου."

Όπως προκύπτει από το κείμενο του άρθρου 205(1), απαραίτητα συστατικά στοιχεία του κακούργηματος της ανθρωποκτονίας είναι (α) η πρόκληση θανάτου ετέρου
20 προσώπου και (β) δια παρανόμου πράξεως την οποία ο κατηγορούμενος είχε πρόθεση να διαπράξει. Η πρόθεση προκλήσεως θανάτου δεν αποτελεί απαραίτητο στοιχείο του αδικήματος της ανθρωποκτονίας. Στις περιπτώσεις που, πέραν των απαραίτητων στοιχείων του αδικήματος,
25 αποδεικνύεται και πρόθεση του δράστη να προκαλέσει με την παράνομη πράξη του το θάνατο του ετέρου προσώπου, η ανθρωποκτονία συνήθως περιγράφεται ως "ηθελημένη" σε αντιδιαστολή με την "αθέλητη" ανθρωποκτονία που διαπράττεται χωρίς να υπάρχει το στοιχείο της πρόθεσης προκλήσεως θανάτου του θύματος. Προσδιορισμός και ανάλυση των συστατικών του κακούργηματος της ανθρωποκτονίας γίνεται στην υπόθεση *Νίκου Φοστιέρι ν. Δημοκρατίας* (1969) 2 Α.Α.Δ. 105.

Στην παρούσα περίπτωση θα πρέπει να σημειωθεί ότι

ο θάνατος του θύματος ήταν αποτέλεσμα συγκεκριμένης παράνομης πράξης, ήτοι του λακτίσματος που ένας από τους τέσσερις κατηγορούμενους εκ προθέσεως κατάφερε στην περιοχή του αριστερού όρχι του θύματος στη διάρκεια του επίδικου επεισοδίου. Πρέπει επίσης να λεχθεί ότι ούτε αποδείχτηκε ούτε προβλήθηκε ισχυρισμός ότι υπήρχε πρόθεση πρόκλησης θανάτου του θύματος.

Θα προχωρήσουμε τώρα στην εξέταση της βασικότερης ίσως εισήγησης του κ. Κακογιάννη για την ανάλυση και υποστήριξη της οποίας καταναλώθηκαν πολλές συνεδρίες του Δικαστηρίου. Με τη λεπτομέρεια, προσοχή, και επιμέλεια που τον χαρακτηρίζουν ο κ. Κακογιάννης εξήγησε τη θέση η οποία μπορεί να καθοριστεί πολύ συνοπτικά ως εξής: Στον προσδιορισμό της ποινικής ευθύνης των εφεσείοντων για το θάνατο του θύματος το Κακουργιοδικείο έσφαλε αναφορικά με το νόμο, εφόσον εφάρμοσε και καθοδηγήθηκε από λανθασμένες νομικές αρχές και εφόσον παράλειψε να κάμει ένα τουλάχιστο βασικό εύρημα που σύμφωνα με το ισχύον Κυπριακό δίκαιο ήταν επιβεβλημένο να είχε γίνει, με αποτέλεσμα η ετυμηγορία του για την ενοχή των εφεσείοντων να είναι, αφ' ενός, ελλιπής και, αφ' ετέρου, αποτέλεσμα πλάνης αναφορικά με το ισχύον στην Κύπρο δίκαιο και θα πρέπει, ως εκ τούτου, να ακυρωθεί, οι δε εφεσείοντες να αθωωθούν ή να βρεθούν ένοχοι μόνο για το αδίκημα της επίθεσης ή της συμπλοκής.

Αν οι περιστάσεις το επιβάλλουν, το Ανώτατο Δικαστήριο, στην άσκηση της κατ' έφεση δικαιοδοσίας του, έχει οπωσδήποτε την εξουσία, κάτω από το άρθρο 145(1)(γ) του περί Ποινικής Δικονομίας Νόμου, Κεφ. 155, να ακυρώσει την καταδίκη των εφεσείοντων για το αδίκημα της ανθρωποκτονίας και να την αντικαταστήσει με καταδίκη τους είτε για το αδίκημα της παράνομης επίθεσης κατά παράβαση του άρθρου 242 ή του άρθρου 243 του Ποινικού Κώδικα, είτε με καταδίκη τους για το αδίκημα της συμπλοκής κατά παράβαση του άρθρου 89 του Ποινικού Κώδικα, εφόσον το Κακουργιοδικείο, κατά την εισήγηση του κ. Κακογιάννη, μόνο για το αδίκημα της επίθεσης ή της συμπλοκής μπορούσε να βρεί τους εφεσείοντες ένοχους και όχι για ανθρωποκτονία, αν εφάρμοζε τις ορθές νομικές αρχές.

Θα προσεγγίσουμε την πιο πάνω βασική εισήγηση του κ. Κακογιάννη και τις επί μέρους εισηγήσεις του που προκύπτουν από αυτή, έχοντας υπόψη ότι -

- 5 (α) Αντιμετωπίζουμε στην παρούσα υπόθεση περίπτωση αθέλητης ανθρωποκτονίας με την έννοια που έχουμε επεξηγήσει πιο πάνω, ότι, δηλαδή, δεν υπήρχε πρόθεση πρόκλησης θανάτου του θύματος, ούτε ο θάνατος του θύματος αποτελούσε μέρος του κοινού σκοπού ή επιδίωξης των τεσσάρων κατηγορούμενων.
- 10 (β) Η μοναδική και αδιαμφισβήτητη ιατρική γνώμη αναφορικά με τα αίτια θανάτου του θύματος, που τέθηκε ενώπιον του Κακουργιοδικείου υπό μορφή αποδεχτών από τους εφεσείοντες γεγονότων, δεν αποκαλύπτει ότι ο θάνατος του θύματος ήταν αποτέλεσμα της συσσωρευμένης βίας όλων των κατηγορούμενων. Αν έτσι είχαν τα
- 15 πράγματα, και οι τέσσερις κατηγορούμενοι θα ήταν, σύμφωνα με τη νομολογία*, ένοχοι ανθρωποκτονίας του θύματος. Ο θάνατος του θύματος προκλήθηκε αποκλειστικά από το κτύπημα στον αριστερό του όρχι.
- 20 (γ) Από την ενώπιον του Κακουργιοδικείου μαρτυρία δεν αποκαλύπτεται η ταυτότητα του κατηγορούμενου ο οποίος κατάφερε στο θύμα το θανατηφόρο κτύπημα.
- (δ) Αφού είναι άγνωστη η ταυτότητα του προσώπου που κατάφερε το θανατηφόρο κτύπημα, η ποινική ευθύνη κάθε κατηγορούμενου, των δυο εφεσειόντων στην παρούσα περίπτωση, θα πρέπει να κριθεί με βάση τις δικές του αποκλειστικά ενέργειες εκτός αν αποδειχθεί**, σύμφωνα

* Στην υπόθεση *Macklin* (168 E.R. 1136), στην οποία ομάδα προσώπων επιτέθηκε εναντίον του θύματος, μερικοί με ράβδους, μερικοί ρίχνοντας πέτρες και μερικοί με γροθιές, και το θύμα απεβίωσε σαν αποτέλεσμα της συσσωρευμένης βίας, ο Δικαστής καθοδήγησε τους ενόρκους ως εξής: "If several persons act together in pursuance of a common intent, every act done in furtherance of such intent by each of them is, in law done by all."

** Βλ. επί του προκειμένου την υπόθεση *Ιωάννης Πεύκος και άλλοι ν. Δημοκρατίας* (1961) Α.Α.Δ. 340, και *Dervish and Another v. Rex*, 18 Α.Α.Δ. 25.

με το ισχύον στην Κύπρο δίκαιο, ότι το θανατηφόρο κτύπημα αποτελούσε μέρος και δόθηκε μέσα στα πλαίσια και κατά την επιδίωξη του παράνομου κοινού σκοπού που οι τέσσερις κατηγορούμενοι μοιράζονταν και που ήταν, σύμφωνα με το σχετικό εύρημα του Κακουργιοδικείου, να επιτεθούν και να προκαλέσουν στο θύμα σωματική βλάβη. Στην τελευταία αυτή περίπτωση δε χρειάζεται να προσδιοριστεί ποιος από τους επιτιθέμενους έδωσε το συγκεκριμένο θανατηφόρο κτύπημα, εφόσον το κτύπημα αυτό, όπως και κάθε άλλη ενέργεια από οποιοδήποτε από αυτούς λογίζεται ότι δόθηκε και έγινε από τον κάθε κατηγορούμενο ξεχωριστά και από όλους τους κατηγορούμενους μαζί. Αν όμως η ευθύνη του κάθε εφεσεύοντα κριθεί με βάση αποκλειστικά τις δικές του ενέργειες, χωρίς να λαμβάνονται καθόλου υπόψη οι ενέργειες των συγκατηγορούμενων του, είναι φανερό, κατά τη γνώμη μας, ότι το μόνο αδίκημα για το οποίο οι εφεσεύοντες μπορούν και επιβάλλεται να βρεθούν ένοχοι είναι εκείνο της απλής επίθεσης κατά παράβαση του άρθρου 242 του Ποινικού Κώδικα, εφόσον δεν υπάρχει μαρτυρία που να συνδέει τις ενέργειες οποιουδήποτε από αυτούς με οποιαδήποτε από τις κακώσεις που υπέστη το θύμα στη διάρκεια του επίδικου επεισοδίου.

Το ισχύον στην Κύπρο δίκαιο που διέπει και καθορίζει τη συμμετοχή δυο η περισσότερων προσώπων στη διάπραξη κάποιου αδικήματος και την ποινική ευθύνη του καθενός απ' αυτούς ως αυτουργού ή συναυτουργού, βρίσκεται στα άρθρα 20 και 21 του Ποινικού μας Κώδικα, Κεφ. 154, που προνοούν ότι -

"20. Όσakis διαπράττεται ποινικό αδίκημα, ως μετασχών της διαπράξεως και ως ένοχος τούτου λογίζεται και δύναται να διωχθή ως αυτουργός έκαστος των ακολούθων

(α) ο τω όντι τελών την πράξιν ή παράλειψιν ήτις συνιστά το ποινικόν αδίκημα.

(β) ο πράττων ή παραλείπων να πράξη τι επί τω τέλει όπως καταστήσει δυνατήν την παρ' ετέρου διά-

πραξιν ποινικού αδικήματος ή παράσχη συνδρομήν δια την παρ' ετέρου διάπραξιν τοιούτου αδικήματος.

(γ) ο παρέχων συνδρομήν εις έτερον ή παρακινών τούτον κατά την διάπραξιν ποινικού αδικήματος.

5 (δ) ο συμβουλεύων ή προάγων έτερον προς διάπραξιν ποινικού αδικήματος.

Εν τη τετάρτη περιπτώσει ο υπαίτιος δύναται να διωχθή είτε ως αυτουργός του ποινικού αδικήματος είτε επί τω ποινικώ αδικήματι της παροχής συμβουλής ή της προαγωγής προς διάπραξιν του τοιούτου αδικήματος.

10 Καταδίκη επί τω αδικήματι της παροχής συμβουλής ή της προαγωγής προς διάπραξιν ποινικού αδικήματος, συνεπάγεται από πάσης απόψεως τας αυτάς συνεπειάς, ως και καταδίκη επί διαπράξει του τοιούτου αδικήματος.

15 Ο προάγων έτερον προς τέλεσιν πράξεως ή παραλείψεως τοιαύτης φύσεως ώστε, εάν ετελείτο υπό του ιδίου θα διεπράττετο υπ' αυτού ποινικόν τι αδίκημα, είναι ένοχος ποινικού αδικήματος του αυτού είδους και υπόκειται εις την αυτήν ποινήν, ως εαν είχε τελέσει ο ίδιος την τοιαύτην πράξιν ή παράλειψιν· δύναται να διωχθή δε ως τελέσας ο ίδιος την τοιαύτην πράξιν ή παράλειψιν.

20 21. Εάν δύο ή πλείονες μορφώσωσι κοινήν πρόθεσιν δια την από κοινού επιδιώξιν παρανόμου τινός σκοπού, και εν τη επιδιώξει του σκοπού τούτου διαπραχθή ποινικόν αδίκημα φύσεως τοιαύτης, ώστε η διάπραξις αυτού να ήτο πιθανή συνέπεια της επιδιώξεως του εν λόγω σκοπού, εις έκαστος τούτων λογίζεται ως διαπράξας το ποινικόν αδίκημα."

30

Από την ορθή ερμηνεία και εφαρμογή των άρθρων 20 και 21 στα γεγονότα της παρούσας υπόθεσης εξαρτάται η

απάντηση στο ερώτημα που εγείρεται από τη βασική εισήγηση του κ. Κακογιάννη, κατά πόσο, δηλαδή, το Κακούργιοδικείο εφάρμοσε λανθασμένες νομικές αρχές στον προσδιορισμό της ποινικής ευθύνης των εφεσειόντων στην παρούσα υπόθεση.

5

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει και όπως έχει λεπτομερέστερα τονισθεί στην απόφαση του τότε Δικαστή του Ανωτάτου Δικαστηρίου Γ. Βασιλειάδη στην υπόθεση *Χαράλαμπος Σωτηρίου ν. Δημοκρατίας*, 1962 Α.Α.Δ. 188, ο Ποινικός μας Κώδικας πηγάζει από το περί Κυπριακού Ποινικού Κώδικα Διάταγμα του Ανακτοσυμβουλίου που εκδόθηκε το 1928 για να εφαρμοστεί στην τότε αποικία της Κύπρου σε αντικατάσταση του Οθωμανικού Ποινικού Κώδικα που ίσχυε μέχρι τότε. Φαίνεται από το Σημείωμα (Memorandum) του Γενικού Εισαγγελέα που συνόδευε το αντίστοιχο τότε Νομοσχέδιο, ότι ο προτεινόμενος Κώδικας στηριζόταν πάνω σε αρχές του Αγγλικού δικαίου αλλά σκοπός του δεν ήταν η κωδικοποίηση του Αγγλικού Κοινοδικαίου, εφόσον είχε σαν πρότυπο Κώδικα που είχαν συντάξει Σύμβουλοι του Υπουργείου Αποικιών για τις εξαρτώμενες από την Αγγλία χώρες της Ανατολικής Αφρικής. Στην υπόθεση *Αζίνας και άλλος ν. Αστυνομίας* (1981) 2 Α.Α.Δ. 9, αναφορικά με την ερμηνεία της φράσης "δολίως και άνευ αξιώσεως δικαιώματος καλή τη πίστει γενομένης" στο κείμενο του άρθρου 255(1) του Ποινικού Κώδικα, Κεφ. 154, λέχθηκε ότι είναι πιο ασφαλής η προσέγγιση του θέματος με βάση τις πρόνοιες του Κυπριακού Ποινικού Κώδικα αντί να ανατρέχουμε στο Αγγλικό Κοινοδικαίο το οποίο δεν αποτελεί άμεσο πρότυπο του Κώδικά μας.

10

15

20

25

30

Στην υπόθεση *Ζησιμίδης ν. Δημοκρατίας* (1976) 2 Α.Α.Δ. 93, ο τότε Πρόεδρος του Ανωτάτου Δικαστηρίου Μ. Τριανταφυλλίδης είπε σε σχέση με την ερμηνεία της ίδιας φράσης στο άρθρο 255(1) του Ποινικού Κώδικα, ότι θα ήταν λάθος να ισχυριστεί κάποιος ότι οι εκάστοτε εξελίξεις των αρχών του Κοινοδικαίου πάνω στο θέμα πρέπει να αγνοούνται στην Κύπρο.

35

5 Στην υπόθεση *Ιωάννης Πεύκος και άλλοι ν. Δημοκρατίας*, 1961 Α.Α.Δ. 340, ο τότε Πρόεδρος του Ανωτάτου Δικαστηρίου Γ. Βασιλειάδης, αναφερόμενος στις πρόνοιες των άρθρων 20 και 21 του Ποινικού Κώδικα, είπε ότι πη-
10 γάζουν από το Κοινοδίκαιο της Αγγλίας όπως συμβαίνει με το μεγαλύτερο μέρος του Κώδικά μας, και πρόσθεσε ότι στην ερμηνεία και εφαρμογή τους πρέπει να προσφεύγουμε για βοήθεια, εκεί που είναι αναγκαίο, σε υποθέσεις στις οποίες τα Αγγλικά Δικαστήρια καθόρισαν και εφαρ-
15 μωσαν το Κοινοδίκαιο όπως εξελίχθηκε στην Αγγλία.

Χρήσιμη, τέλος, αναφορά πάνω στο προκείμενο θέμα μπορεί να γίνει στην υπόθεση *Βασίλισσα ν. Χαραλάμπου Ηροδότου*, 19 Α.Α.Δ. 144, στην οποία το τότε Ανώτατο Δικαστήριο κλήθηκε να απαντήσει στο ερώτημα κατά
15 πόσο, στην ερμηνεία της νομοθετικής διάταξης για την πρόκληση (provocation) στο άρθρο 202 του Ποινικού μας Κώδικα (όπως ήταν τότε) τα Δικαστήρια δεσμεύονται ή δικαιούνται να καθοδηγούνται από Αγγλικές αποφάσεις αναφορικά με το δίκαιο της πρόκλησης. Ο τότε Αρχιδικασ-
20 τής Hallinan είπε τα εξής στις σελ. 145 και 146:

"In our view where an enactment in this Colony is so elaborately drafted as, in the words of Viscount Caldacote, L.C., in *Wallace-Johnson v. R.* [1940]1 All E.R. 241 at p. 244), 'to suggest that it was intended to
25 contain as far as possible a full and complete statement of the law', then (again in the words of the Lord Chancellor), 'It must be construed in its application to the facts of this case free from any glosses or interpolation derived from any expositions, however authoritative, of the law of
30 England or of Scotland'. Moreover, even where the enactment does not contain a full statement of the law, but it is clear that the Legislative Authority intended to depart from the corresponding provisions of English law, then English law is excluded.

35 However, in our opinion, the Courts of the Colony are bound to follow the decisions of the Privy Council, the House of Lords and the Court of Appeal and the

Court of Criminal Appeal in England when deciding matters in which the law of Cyprus and the law of England are the same; and the Courts of unlimited jurisdiction in the Colony should in such matters give to the decisions of the High Court of Justice in England the same comity as is given to Courts of concurrent jurisdiction. This has long been the practice of the Courts in the colonial territories. When cases are heard in the Privy Council on appeal from colonial courts and relate to a matter upon which the Law of England and the Law of the Colony is in all material respects the same, the English authorities are cited and relied upon." 5 10

Οι θέσεις που εκτίθενται στο πιο πάνω απόσπασμα συνάδουν, θα λέγαμε, με την πρόνοια του άρθρου 3 του Ποινικού Κώδικα που λέγει ότι - 15

"3. Ο παρών Κώδιξ θα ερμηνεύηται συμφώνως προς τας εν Αγγλία κρατούσας αρχάς νομικής ερμηνείας, αι δε εν αυτώ χρησιμοποιούμεναι εκφράσεις θα θεωρούνται ως κατά τεκμήριον χρησιμοποιούμεναι υπό την έννοιαν ήν απέδωσεν αυταίς το αγγλικόν ποινικόν δίκαιον και θα τυγχάνωσιν αναλόγου ερμηνείας, εφ' ω μέτρω η τοιαύτη ερμηνεία δεν αντίκειται προς το περιεχόμενον του κειμένου ή νοουμένου ότι δεν προνοείται ρητώς ετέρα τις έννοια." 20

Για την ορθή ερμηνεία των άρθρων 20 και 21 του Ποινικού μας Κώδικα το Δικαστήριο πρέπει, επομένως, να έχει υπόψη του, αναφορικά με τις πηγές από τις οποίες θα αντλήσει βοήθεια και καθοδήγηση και αναφορικά με τον τρόπο που θα προσεγγίσει το θέμα, τις αρχές, παρατηρήσεις, υποδείξεις και διαπιστώσεις που αναφέρονται στις αυθεντίες που παραθέσαμε πιο πάνω. 25 30

Στην παρούσα περίπτωση το Κακουργιοδικείο εξέτασε τις πρόνοιες των άρθρων 20 και 21 του Ποινικού μας Κώδικα τις οποίες ερμήνευσε και εφάρμοσε στα γεγονότα

όπως τα είχε αποδεχτεί αντλώντας βοήθεια και καθοδήγη-
 ση από μερικές Αγγλικές αποφάσεις πάνω στο επίδικο
 θέμα τις οποίες αναφέρει στην απόφασή του. Ο λόγος για
 τον οποίο το Κακουργιοδικείο προσέφυγε για βοήθεια
 5 στην Αγγλική νομολογία ήταν γιατί (όπως ρητά λέγει στην
 απόφασή του) "η βοήθεια από την Αγγλική νομολογία
 είναι καθόλα επιτρεπτή γιατί υπάρχει σύμπτωση προσέγγι-
 σης με την Κυπριακή στο θέμα, γεγονός που διαπιστώ-
 10 θηκε δικαστικά προ πολλού στην υπόθεση *Dervish v. R.*
XVIII C.L.R. 25". Από το κείμενο όμως της απόφασης δε
 φαίνεται να έστρεψε το Κακουργιοδικείο την προσοχή του
 ή να εξέτασε περίπτωση αποκλεισμού στην Κύπρο
 οποιασδήποτε αρχής του Αγγλικού Κοινοδικαίου ένεκα
 αντίθεσης προς αυτή οποιασδήποτε ρητής πρόνοιας των
 15 δυο αυτών άρθρων. Είναι ακόμα παραδεχτό ότι καμιά τέ-
 τοια αντίθεση και κανένας τέτοιος αποκλεισμός δεν υπο-
 βλήθηκε από οποιαδήποτε πλευρά ότι υπάρχει ή ότι έπρε-
 πε να είχε γίνει σε οποιοδήποτε στάδιο της ακροαματικής
 διαδικασίας ενώπιον του Κακουργιοδικείου το οποίο,
 20 όπως φαίνεται, προσήγγισε το θέμα με την πεποίθηση ότι
 οι αυθεντίες στις οποίες αναφέρθηκε εφαρμόζονται στην
 Κύπρο στο σύνολό τους. Ανάμεσα στις Αγγλικές υποθέ-
 σεις που χρησιμοποίησε το Κακουργιοδικείο για την καθοδήγησή του στο έργο της ερμηνείας και εφαρμογής των
 25 προνοιών των άρθρων 20 και 21 που είχε να επιτελέσει
 και για τον επακόλουθο προσδιορισμό της ποινικής ευθύ-
 νης των εφεσειόντων, ήταν και η υπόθεση *R. v. Anderson*
and Morris [1966] 2 All E.R. 644, από την απόφαση της
 30 φέρονται τα εξής:

"Where two persons embark on a joint enterprise,
 each is liable criminally for acts done in pursuance of the
 joint enterprise, including unusual consequences arising
 from the execution of the joint enterprise; but if one of
 35 them goes beyond what has been tacitly agreed as part of
 the joint enterprise, the other is not liable for the
 consequences of the unauthorised act."

Ο κ. Κακογιάννης αμφισβήτησε ότι εφαρμόζεται στην Κύπρο η αρχή που καθορίζεται στο πιο πάνω απόσπασμα σύμφωνα με την οποία το καθένα από δυο ή περισσότερα πρόσωπα που έχουν κοινό σκοπό ευθύνονται ποινικά για πράξεις που γίνονται στην επιδίωξη του κοινού σκοπού, 5 περιλαμβανομένων "ασυνήθων συνεπειών" (unusual consequences) που προκαλούνται από την εκτέλεση του κοινού σκοπού. Η αρχή αυτή δεν εφαρμόζεται, είτε ο κ. Κακογιάννης, γιατί έρχεται σε αντίθεση με ρητή πρόνοια που υπάρχει στο άρθρο 21 του Ποινικού Κώδικα, σύμφωνα 10 να με την οποία το αδίκημα που διαπράχθηκε επιβάλλεται να είναι πιθανή συνέπεια της επιδίωξης του κοινού σκοπού. Ο θάνατος του θύματος στην παρούσα υπόθεση, πρόσθεσε ο κ. Κακογιάννης, μπορεί να θεωρηθεί μόνο ως "ασυνήθης συνέπεια" που προκλήθηκε από την εκτέλεση 15 του κοινού σκοπού, και ως τέτοια συνέπεια θα πρέπει να είχε θεωρηθεί από το Κακοιργιοδικείο, και όχι ως "πιθανή συνέπεια" της επιδίωξης του κοινού εκείνου σκοπού, όπως ρητά απαιτείται από το άρθρο 21. Εδώ εντοπίζει ο κ. Κακογιάννης την πλάνη αναφορικά με το εφαρμοστέον 20 πάνω στο προκείμενο θέμα δίκαιο, κάτω από την οποία το Κακοιργιοδικείο, κατά την εισήγησή του, ενήργησε και προσδιόρισε την ποινική ευθύνη των εφεσειδόντων για το θάνατο του θύματος. Για υποστήριξη της θέσης του ότι υπάρχει αντίθεση μεταξύ της αρχής του Κοινοδικαίου, 25 όπως εκφράζεται στην υπόθεση *Anderson* (ανωτέρω), και της ρητής πρόνοιας του άρθρου 21, την οποία αντίθεση το Κακοιργιοδικείο όφειλε να είχε εντοπίσει και ακολούθως να κάμει το δικό του εύρημα πάνω στην προϋπόθεση που καθορίζει το άρθρο 21, ο κ. Κακογιάννης αναφέρθηκε 30 στην απόφαση του Εφετείου της Μποτσουάνα στην υπόθεση *Lesogoro and Another v. The State* (1986) L.R.C. Law Reports Commonwealth. (Crim) 814, που αποφασίστηκε με βάση το άρθρο 24 του Ποινικού Κώδικα της Μποτσουάνα που είναι σχεδόν ταυτόσημο με το δικό μας άρθρο 21. Με 35 βάση το άρθρο 24 και το εύρημα του πρωτόδικου Δικαστηρίου της Μποτσουάνα ότι ο θάνατος του θύματος στην υποθεση εκίνηη δεν ήταν αποτέλεσμα που μπορούσε λογι-

κά να αναμένεται από την κοινή επιδίωξη, το Εφετείο ακύρωσε την καταδίκη του εφεσεύοντα. Παραθέτουμε πιο κάτω εκτεταμένο απόσπασμα από την απόφαση του Εφετείου στις σελ. 818 και 819 που έδωσε ο Δικαστής

5 Amissah, J.A:

"The Judge began by placing reliance on a pronouncement by Lawton, L.J., in the English case of *R v Reid* [1975] 62 Cr App R 109 at page 112 which said:

10 ' When two or more men go out together in joint possession of offensive weapons such as revolvers and knives and the circumstances are such as to justify an inference that the very least they intend to do with them is to use them to cause fear in another, there is, in our judgment always a likelihood that, in the excitement and
15 tensions of the occasion, one of them will use his weapon in some way which will cause death or serious injury. If such injury was not intended by the others they must be acquitted of murder; but having started out on an enterprise which envisaged some degree of violence,
20 albeit nothing more than causing fright, they will be guilty of manslaughter.'

This pronouncement immediately gives rise to the question as to how it fits in with our law. What does the use of the expressions ' likelihood' and ' envisaged' in the
25 context mean? Do they mean that the result produced in the course of the enterprise was in the contemplation of the parties as probable or only possible? This makes a vital difference. Because the Botswana Penal Code in section 24 defines offences committed by joint offenders
30 in prosecution of a common purpose as follows:

' 24. Where two or more persons form a common intention to prosecute an unlawful purpose in conjunction with one another, and in the prosecution of such purpose an offence is committed of such a nature

that its commission was a probable consequence of the prosecution of such purpose, each of them is deemed to have committed the offence.'

The offence actually committed by one or more of the party in order to be an offence committed by all must be a probable, not merely a possible, consequence of the prosecution of their common purpose. If Reid purports to say otherwise, it is not authority for the law of Botswana. 5

That the learned trial Judge was misled by the proposition in Reid's case is clearly borne out by this passage in his judgment: 10

' Mr. Newman submitted that death was not a result that could reasonably be expected to happen. As will be seen from my findings of fact I have accepted this. However I have found that an intention to cause bodily harm was part of the joint purpose. This, in my view, is sufficient intention to support a conviction of manslaughter.' 15

Of course, the distinction which failed to strike the Judge was the difference in the position of the person who himself actually does the act resulting in the homicide on the one hand and that of the person who though not committing such act himself is deemed by the law to be responsible for a homicide resulting from an act done by a companion with whom he has a common intention to prosecute an unlawful act, though not necessarily the exact act committed by the companion. The actual actor may be guilty of manslaughter if the act he does is done with an intent to cause bodily harm. But the person deemed to have committed manslaughter by virtue of section 24 must have joined an enterprise whose purpose included conduct which could probably lead to death. Foreseeability of the consequence as a probability 20 25 30

is crucial: see *Mathenjwa v R* (cited above).

5 The Judge, after reciting the extract from Reid's case set out above, went on to support his reasoning by a long citation from the recent Privy Council case of *Chan Wing-Siu v R* [1984] 3 WLR 677. It was a case emanating from Hong Kong where apparently the common Law of England applies. The discussion of the law in the extract of the case he quoted was based on possible, as distinct from probable, occurrences and incidents resulting from the common unlawful enterprise. I should here mention the fact that the authorities on common purpose deal with a common purpose or enterprise which is in itself unlawful, and that I am unable to accept that a party ordered by their local chief to go after horses stolen from their people in the conditions and circumstances of the present case on appeal, armed with guns, necessarily embark upon a common purpose which is unlawful. But accepting for the purposes of argument that their purpose was unlawful, *Chan Wing Siu v R* finds it sufficient if an offence occurs which is a possible consequence of that common purpose. But section 24 of our Penal Code, as pointed out, does not. It is significant that a provision like section 24 cannot be found, as the learned Judge himself remarked, in the laws of Hong Kong. *Chan Wing-Siu v R* cannot, with all due deference to their eminent Lordships of the Privy Council, therefore, be used as an authority on the interpretation of section 24 of the Penal Code of Botswana."

30 Ο Δικαστής Amissah ακολούθως παραθέτει απόσπασμα από την απόφαση του Ανακτοσυμβουλίου στην υπόθεση *Wallace- Johnson v. R.* [1940] A.C. 231, PC, μέρος του οποίου έχει επίσης ρητά υιοθετηθεί από το Ανώτατο Δικαστήριο της Κύπρου στην υπόθεση *Χαράλαμπος Ηροδότου* (ανωτέρω) και καταλήγει ως εξής στη σελ. 821:

35 "After all, the question is whether when one statute

speaks of probable consequences, judicial interpretation in reliance to authorities derived from foreign jurisdictions with similar basic laws can reduce that requirement to possible consequences. In my opinion that cannot be done. Counsel for the appellants has taken the trouble of citing to us a number of authorities from various jurisdictions where a provision identical to section 24 of our Penal Code forms part of their legislation, pointing out that in all, the consequences which occur as a result of the common purpose must be probable not only possible. I do not think we need repeat them here. It is sufficient to say that our law is clear and unambiguous and that it depends on probable and not possible consequences, and must be so applied. Having regard to the acceptance by the trial judge of the submission of counsel for the appellants that death was not a result that could reasonably be expected from the enterprise, it cannot be said that death as a probable consequence was established so as to sustain the charge of manslaughter against the appellants."

Συμφωνούμε με την προσέγγιση του Εφετείου της Μποτσουάνα όπως καθορίζεται στο πιο πάνω απόσπασμα από την απόφασή του στην υπόθεση *Lesogoto* (ανωτέρω) στο βαθμό που αναφέρεται στην ερμηνεία του άρθρου 24 του Ποινικού Κώδικα της χώρας εκείνης και στον εντοπισμό της υπάρχουσας διαφοράς μεταξύ του Κοινοδικαίου όπως εκφράζεται στην Αγγλική υπόθεση *R. v. Reid* [1975] Cr. App. R. 109, αφ' ενός, και του άρθρου 24 του Ποινικού Κώδικα της Μποτσουάνα αφ' ετέρου.

Σε πάρα πολλές από τις Αγγλικές υποθέσεις πάνω στο θέμα της συμμετοχής δυο ή περισσότερων προσώπων στη διάπραξη ενός αδικήματος, αναφέρεται ότι η πράξη που συνιστά το αδίκημα με το οποίο κατηγορούνται οι συμμετοχοί, πρέπει να είναι φυσική (natural) ή προβλεπτή (contemplated) συνέπεια της επιδίωξης του κοινού σκοπού. Στο βαθμό που μπορεί εύλογα να υποστηριχθεί ότι η

- έννοια της φράσης "ασυνήθεις συνέπειες" (unusual consequences) στο απόσπασμα από την υπόθεση Anderson (ανωτέρω) δεν ταυτίζεται με την έννοια της φράσης "πιθανή συνέπεια" στο άρθρο 21 του Κεφ. 154, ή ότι δυνατό να σημαίνει ότι αρκεί το αποτέλεσμα να είναι δυνατή
- 5 μόνο συνέπεια της επιδίωξης του παράνομου σκοπού, μπορεί εύλογα να υποστηριχθεί ότι παρόμοια με τη διαφορά που είχε διαπιστωθεί στην υπόθεση Lesogogo (ανωτέρω), υπάρχει και μεταξύ του δικού μας άρθρου 21 και της
- 10 Αγγλικής νομολογίας όπως εκφράζεται στην πιο πάνω φράση στο απόσπασμα από την υπόθεση Anderson. Πιστεύουμε ότι εύλογο είναι το επιχείρημα ότι το πεδίο ενοχής είναι ευρύτερο αν καθορισθεί με βάση τη θέση όπως εκφράζεται στην Anderson παρά αν καθορισθεί με βάση το
- 15 άρθρο 21. Υπάρχει, κατά τη γνώμη μας, διαφορά μεταξύ "ασυνήθους συνέπειας", αφ' ενός, και "πιθανής συνέπειας", αφ' ετέρου, η οποία είναι ευδιάκριτη και έπρεπε να είχε εντοπιστεί.

- Στην παράλειψη του Κακουργιοδικείου να εντοπίσει
- 20 την πιο πάνω διαφορά οφείλεται προφανώς η παράλειψη του να εξάξει, όπως όφειλε, δικό του συμπέρασμα από τα γεγονότα της υπόθεσης κατά πόσο ο θάνατος του θύματος, χωρίς τον οποίο δεν μπορεί να λεχθεί ότι διαπράχτηκε το αδίκημα της ανθρωποκτονίας, ήταν πιθανή συνέπεια
- 25 της επιδίωξης του παράνομου κοινού σκοπού ποσ μοιράζονταν οι τέσσερις κατηγορούμενοι, κάτι που αποτελεί προϋπόθεση με βάση το άρθρο 21 για να λογιστούν οι εφεσεϊόντες ότι διέπραξαν το αδίκημα της ανθρωποκτονίας παρά το γεγονός ότι δεν υπάρχει μαρτυρία ότι κατάφεραν
- 30 οι ίδιοι, ή ένας από αυτούς το θανατηφόρο κτύπημα στο θύμα.

- Ο κ. Κακογιάννης εισηγήθηκε ότι η παράλειψη αυτή του Κακουργιοδικείου είναι μοιραία για την καταδίκη των εφεσεϊόντων για το αδίκημα της ανθρωποκτονίας η
- 35 οποία θα πρέπει, ως εκ τούτου, να ακυρωθεί. Ο κ. Γαβριηλίδης, για τη Δημοκρατία, εισηγήθηκε ότι -

(α) κάτω από το άρθρο 25(3) του Περί Δικαστηρίων Νόμου του 1960 το Ανώτατο Δικαστήριο, στην άσκηση της κατ' έφεση δικαιοδοσίας του, έχει διευρυμένες εξουσίες που περιλαμβάνουν το δικαίωμα να εξάξει δικά του συμπεράσματα από γεγονότα που έχουν γίνει αποδεχτά από το Κακουργιοδικείο· 5

(β) ενδείκνυται στην παρούσα υπόθεση η εξαγωγή από το Ανώτατο Δικαστήριο του συμπεράσματος που το Κακουργιοδικείο έχει παραλείψει να εξάξει·

(γ) υπάρχουν γεγονότα που το Κακουργιοδικείο έχει αποδεχτεί από τα οποία το Ανώτατο Δικαστήριο μπορεί με ασφάλεια να εξάξει το παραλειπόμενο συμπέρασμα· και 10

(δ) στην παρούσα υπόθεση ενδείκνυται εφαρμογή της επιφύλαξης της παραγράφου (β) του άρθρου 145(1) του περί Ποινικής Δικονομίας Νόμου, Κεφ. 155. 15

Ο κ. Κακογιάννης αντέκρουσε τις πιο πάνω εισηγήσεις και ισχυρίστηκε ότι-

(α) ένεκα της παράλειψής του να εξάξει το απαιτούμενο πιο πάνω συμπέρασμα, η ετυμηγορία του Κακουργιοδικείου, ως πρωτόδικου Δικαστηρίου, για την ενοχή των εφεσεϊόντων είναι ελλιπής. 20

(β) στην άσκηση της κατ' έφεση δικαιοδοσίας του το Ανώτατο Δικαστήριο δεν πρέπει να εξάξει το προτεινόμενο από τον κ. Γαβριηλίδη συμπέρασμα ως εάν να ασχολείται με την υπόθεση πρωτόδικα, γιατί αυτό θα σήμαινε στέρηση από τους εφεσεϊόντες του δικαιώματος που είχαν να αθωωθούν αν το Κακουργιοδικείο επιλαμβάνετο του θέματος και έφθανε σε συμπέρασμα διαφορετικό από το δυσμενές για την υπόθεσή τους συμπέρασμα που εισηγείται ο κ. Γαβριηλίδης. 25 30

(γ) τα γεγονότα της παρούσας υπόθεσης, όπως έχουν

γίνει αποδεχτά από το Κακουργιοδικείο, δε δικαιολογούν, εν πάση περιπτώσει, την εξαγωγή του επιδικου συμπεράσματος που απαιτεί το άρθρο 21 και

5 (δ) δε δικαιολογείται η εφαρμογή της επιφύλαξης της παρα.(β) του άρθρου 145 του περί Ποινικής Δικονομίας Νόμου, Κεφ. 155.

10 Για υποστήριξη των πιο πάνω θέσεών του ο κ. Κακογιάννης μας παράπεμψε σε Αγγλικές και Κυπριακές υποθέσεις με τις οποίες θα ασχοληθούμε μετά που θα εξετάσουμε τις εξουσίες του Ανωτάτου Δικαστηρίου πάνω στο προκείμενο θέμα.

15 Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι οι πρόνοιες του άρθρου 25 (3)* του περί Δικαστηρίων Νόμου του 1960 παρέχουν στο Ανώτατο Δικαστήριο την εξουσία να εξάγει δικά του συμπεράσματα από γεγονότα που το Κακουργιοδικείο έχει αποδεχτεί. Εν όψει αυτής της εξουσίας το επόμενο ερώτημα που πρέπει να απαντηθεί είναι κατά πόσο το μοναδικό συμπέρασμα που μπορεί λογικά να εξαχθεί από το σύνολο της μαρτυρίας που κρίθηκε αξιόπιστη είναι ότι ο θάνατος 20 του θύματος ήταν πιθανή συνέπεια της επιδίωξης του παράνομου σκοπού ή όχι. Με την πρόκληση του θανάτου του θύματος διπράττεται και το αδίκημα της ανθρωποκτονίας

* 25(3) Παρά πάσαν διάταξιν του περί Ποινικής Δικονομίας Νόμου ή οιονδήποτε άλλου νόμου ή διαδικαστικού κανονισμού και επιπροσθέτως οιονδήποτε υπό τούτων χορηγούμενων εξουσιών, το Ανώτατον Δικαστήριο, κατά την ακρόασιν και διάγνωσιν οιασδήποτε εφέσεως, είτε εν πολιτική είτε εν ποινική υποθέσει δεν θα δεσμεύεται υπό οιασδήποτε αποφάσεως περί πραγματικών γεγονότων του εκδικάσαντος δικαστηρίου και θα έχη εξουσίαν να αναθεωρή τας προσαχθείσας αποδείξεις, να συνάγη τα ίδια αυτού συμπέρασματα, να ακούη και δέχεται περαιτέρω αποδεικτικά μέσα και, όπου αι περιστάσεις της υποθέσεως απαιτούσιν ούτω, να επανακροάται οιονδήποτε μαρτύρων ήδη ακουσθέντων υπό του εκδικάσαντος δικαστηρίου, και δύναται να δώση οιονδήποτε απόφασιν ή να εκδώσει οιονδήποτε διάταγμα το οποίον αι περιστάσεις της υποθέσεως δικαιολογούν, συμπεριλαμβανομένου και διατάγματος περί επανακροάσεως της υποθέσεως υπό του εκδικάσαντος αυτήν ή άλλου αρμοδίου δικαστηρίου ως θα διέτασσε το Ανώτατον Δικαστήριο."

και, αν η απάντηση στο πιο πάνω ερώτημα είναι καταφατική, οι εφεσείοντες ορθά έχουν καταδικαστεί για το αδίκημα αυτό, λαμβανομένης υπόψη της μαρτυρίας στο σύνολό της, εκτός, βεβαίως, αν συντρέχουν άλλοι λόγοι για την ακύρωση της καταδίκης τους.

5

Εξετάσαμε με προσοχή τη μαρτυρία που έχει προσαχθεί στην παρούσα υπόθεση, όπως έχει γίνει αποδεχτή από το Κακούργιοδικείο, και η ετυμηγορία μας είναι ότι το αναπόφευκτο και μοναδικό συμπέρασμα που είναι δυνατό λογικά να εξαχθεί από τη μαρτυρία αυτή είναι ότι ο θάνατος του θύματος ήταν πιθανή συνέπεια της από κοινού επιδίωξης από τους τέσσερις κατηγορούμενους του παράνομου σκοπού τους να επιτεθούν και προκαλέσουν στο θύμα σωματική βλάβη. Αν το Κακούργιοδικείο έστρεψε την προσοχή του στην αναγκαιότητα να ασχοληθεί με το θέμα αυτό, είμαστε βέβαιοι ότι σ' αυτό αποκλειστικά το συμπέρασμα θα είχε καταλήξει. Ανάμεσα στα γεγονότα που καθιστούν αναπόφευκτη την εξαγωγή του προτεινόμενου επίδικου συμπεράσματος, πρωτεύουσα θέση κατέχουν τα ακόλουθα: (α) Ο αριθμός των προσώπων που μετείχαν στην κοινή επίθεση εναντίον του θύματος (β) η βιαιότητα της επίθεσης για την οποία το Κακούργιοδικείο έκαμε ρητό εύρημα· (γ) η μορφή της επίθεσης στη διάρκεια της οποίας καταφέρθηκαν κατά του θύματος κτυπήματα με γροθιές, και λακτίσματα με τα πόδια και τα γόνατα· και (δ) το γεγονός ότι στη διάρκεια της επίδικης επίθεσης δίνονταν κτυπήματα αδιακρίτως σε όλα τα μέρη του σώματος του θύματος περιλαμβανομένων των περιοχών της κεφαλής και της κοιλιάς.

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει, ο κ. Κακογιάννης εισηγήθηκε ότι θα πρέπει να αρνηθούμε να εξετάσουμε κατά πόσο η μαρτυρία ενώπιον του Κακούργιοδικείου δικαιολογεί ή όχι την εξαγωγή του αναγκαίου από το άρθρο 21 συμπεράσματος ότι ο θάνατος του θύματος ήταν πιθανή συνέπεια της επιδίωξης από τους κατηγορούμενους του παράνομου κοινού σκοπού τους, εφόσον δεν μπορούμε να ξέρουμε ποιο θα ήταν το συμπέρασμα του Κακούργιοδικείου πάνω στο θέμα αυτό και εφόσον δεν είναι νομικά

επιτρεπτό να ενεργήσουμε επί του προκειμένου ως πρωτό-
δικο Δικαστήριο με δυσμενείς επιπτώσεις για τους εφε-
σείοντες. Ο κ. Κακογιάννης έχει συνδυάσει το προκείμενο
5 θέμα με την ορθή άσκηση της διακριτικής ευχέρειας του
Εφετείου να εφαρμόσει στην παρούσα υπόθεση την επιφύ-
λαξη της παρα. (β) του άρθρου 145(1) του περί Ποινικής
Δικονομίας Νόμου, και εισηγήθηκε ότι, σε περιπτώσεις
όπως η παρούσα, η επιφύλαξη δεν εφαρμόζεται. Προς
10 υποστήριξη της θέσης του αυτής επικαλέστηκε Αγγλικές
και Κυπριακές αποφάσεις, περιλαμβανομένων εκείνων
στις υποθέσεις 1) *R. v. Richards* [1967] 1 All E.R. 829, 2) *R.*
v. Badjan [1965] 50 Cr. App. R. 59, 3) *R. Mcvey* [1988]
Crim. L. R. 127 4) *Ζησιμίδης ν. Δημοκρατίας* (1978) 2
Α.Α.Δ. 382, και 5) *Βουνιώτης ν. Δημοκρατίας* (1975) 2
15 Α.Α.Δ. 34. Ιδιαίτερη έμφαση στο προκείμενο έδωσε ο κ.
Κακογιάννης στο πιο κάτω απόσπασμα της απόφασης του
'Αγγλου Δικαστή Winn L.J. στην υπόθεση *Richards* (ανωτέ-
ρω) το οποίο αναφέρεται στην υπόθεση *Βουνιώτης* (ανω-
τέρω), σελ. 56:

20 "... It is not for this Court to speculate what would
have happened in the trial itself, what the jury which was
charged with the decision in that case would or would not
have done. It is not sufficient that this Court itself should
be clear that the appellant is guilty. The Court has to
25 apply the test which I have just enunciated and ask itself
whether, on the two hypotheses stated and assuming an
intelligent and reasonable jury, this Court can itself be
sure that the appellant would have been convicted. The
fact that the chances are very greatly in favour of that
30 having happened in the present trial is in law beside the
point. It follows that these convictions must be quashed."

Συμφωνούμε με τον κ. Κακογιάννη ότι το θέμα σχετί-
ζεται σε τελευταία ανάλυση με την εφαρμογή της επιφύλα-
ξης της παρα.(β) του άρθρου 145(1) του Κεφ. 155, που θα
35 πρέπει όμως να εξεταστεί λαμβανομένων υπόψη -

(α) των διαφορών που υπάρχουν μεταξύ των εξουσιών
του Ανωτάτου Δικαστηρίου στην κατ' έφεση δικαιοδοσία

του, σε σύγκριση με εκείνες του Εφετείου στην Αγγλία και

(β) των διαφορετικών περιστάσεων κάτω από τις οποίες ασκείται η κατ' έφεση δικαιοδοσία του Κυπριακού Δικαστηρίου σε σύγκριση με το Αγγλικό.

Θα εξετάσουμε πιο κάτω σε συντομία τις πιο πάνω 5
δυο βασικές διαφορές.

Αναφορικά με τη διαφορά στις εξουσίες μεταξύ των δυο δικαιοδοσιών δε θα πρέπει να διαφεύγει της προσοχής μας ότι δεν υπάρχει στην Αγγλία νομοθετική πρόνοια αντίστοιχη με το δικό μας άρθρο 25(3) το οποίο παραθέ- 10
τουμε στη σελ. 371 της απόφασής μας, του περί Δικαστηρίων Νόμου με το οποίο παρέχονται στο Ανώτατο Δικαστήριο πρόσθετες εξουσίες από εκείνες που έχει κάτω από το άρθρο 145 του Κεφ. 155. Κατά την ακρόαση και διά- 15
γνωση οποιασδήποτε πολιτικής ή ποινικής έφεσης, οι πρόσθετες αυτές εξουσίες του Ανωτάτου Δικαστηρίου ρητά περιλαμβάνουν την αναθεώρηση της απόδειξης που έχει προσαχθεί και την εξαγωγή των δικών του συμπερασμά- 20
των. Οι πρόσθετες αυτές εξουσίες συνάδουν, κατά τη γνώμη μας, με το όλο σύστημα της απονομής της ποινικής δικαιοσύνης στην Κύπρο, με βάση το οποίο η αξιολόγηση της μαρτυρίας και η εξαγωγή συμπερασμάτων με βάση την προσαχθείσα απόδειξη όπως και η τελική ετυμηγορία ενο- 25
χής ή αθωότητας του κατηγορούμενου γίνονται όχι από Δικαστές που είναι υπόχρεοι να αιτιολογήσουν τα ευρήματα και την ετυμηγορία τους με την απαιτούμενη στην κάθε περίπτωση επάρκεια. Θα λέγαμε ότι οι πρόσθετες αυτές εξουσίες του δικού μας Εφετείου δε συνάδουν με το όλο σύστημα απονομής της δικαιοσύνης όπως εφαρμόζε- 30
ται στην Αγγλία, κάτω από το οποίο κριτές των γεγονότων και της ενοχής του κατηγορούμενου είναι οι ένορκοι, κάτω, βέβαια, από την καθοδήγηση του Δικαστή αναφορικά με τις νομικές αρχές που θα πρέπει να εφαρμόσουν στην κάθε περίπτωση. Την υπάρχουσα αυτή διαφορά στις 35
συνθήκες κάτω από τις οποίες γίνεται η ακρόαση και διά-

γνωση ποινικών εφέσεων στην Κύπρο και στην Αγγλία έχει από πολλού επισημάνει το Ανώτατο Δικαστήριο όπως προκύπτει από το πιο κάτω απόσπασμα από την απόφαση του τότε Αρχιδικαστή Hallinan στην υπόθεση
5 Κωστής Κάφαλος ν. Βασίλισσας 19 Α.Α.Δ. 121, στη σελ. 125:

"However, the circumstances in which appeals are heard in Cyprus differ from those in England. A conviction by an Assize Court is not the verdict of a jury
10 - the unanimous decision of 12 men; it is the decision of three judges sitting in banco. Unlike a jury, the trial Court is obliged to give reasons for its decisions and these reasons are part of the proceedings upon an appeal. In these reasons the trial Court states not only its findings of fact but the inferences drawn from the facts. The Supreme Court is very slow to reverse the findings of an Assize Court on fact but this Court is in as good a position as a
15 trial Court to draw inferences from fact."

Θα επανέλθουμε σε λίγο και θα εξετάσουμε περαιτέρω
20 κατά πόσο ενδείκνυται ή όχι η εφαρμογή της επιφύλαξης της παρα. (β) του άρθρου 145(1) του περί Ποινικής Δικονομίας Νόμου. Στο παρόν στάδιο θα εξετάσουμε ένα ακόμα ισχυρισμό του κ. Κακογιάννη που έχει σχέση με την εφαρμογή των άρθρων 20 και 21, σύμφωνα με τον
25 οποίο η υπόθεση *R. v. Richardson and Another* (168 E.R. 296), και όχι η υπόθεση *Mohan* (ανωτέρω) παρέχει την αναγκαία καθοδήγηση για τον προσδιορισμό της ποινικής ευθύνης των εφεσειόντων στην παρούσα υπόθεση. Διαφωνούμε απόλυτα με την εισήγηση αυτή. Καμιά αντιστοιχία
30 δεν υπάρχει μεταξύ των γεγονότων της παρούσας υπόθεσης και εκείνων στην υπόθεση *Richardson*, στην οποία ένας από τους δυο κατηγορούμενους που είχαν σταματήσει στο δρόμο τον παραπονούμενο με κοινό σκοπό να τον ληστέψουν, είχε αποσυρθεί και κοινοποιήσει την απόσυρσή του στον συγκατηγορούμενό του πριν αυτός ληστέψει τον παραπονούμενο. Η αθώωση των δυο κατηγορούμενων οφειλόταν στο γεγονός ότι ο παραπονούμενος δεν μπορούσε να αναγνωρίσει ποιος από τους δυο είχε αποσυρθεί
35

και ποιός διάπραξε τη ληστεία.

Από την προσαχθείσα μαρτυρία στην παρούσα υπόθεση αποδεικνύεται ότι-

(α) οι εφεσείοντες με τους συγκατηγορούμενούς τους σχημάτισαν κοινή πρόθεση να επιτεθούν εναντίον του θύματος και να προκαλέσουν σ' αυτό σωματική βλάβη 5

(β) οι εφεσείοντες μαζί με τους συγκατηγορούμενούς τους έλαβαν ενεργό μέρος στην επιδίωξη του πιο πάνω παράνομου κοινού σκοπού του 1

(γ) οι τέσσερις κατηγορούμενοι έδρασαν συντονισμένα μέσα στα πλαίσια του κοινού σκοπού τους, παρέχοντας συνδρομή ο ένας στον άλλο στην επιδίωξη του σκοπού αυτού 10

(δ) ο θάνατος του θύματος προήλθε από κτύπημα στον αριστερό όρχι που ένας από την ομάδα των επιτιθέμενων κατάφερε εναντίον του στη διάρκεια της κοινής επίθεσης και 15

(ε) ο θάνατος του θύματος ήταν πιθανή συνέπεια της από κοινού επιδίωξης του παράνομου σκοπού των τεσσάρων κατηγορούμενων. (Το Κακουργιοδικείο παράλειψε να κάμει εύρημα επί του προκειμένου). 20

Λαμβανομένης υπόψη της πιο πάνω απόδειξης ικανοποιούνται πλήρως όλες οι προϋποθέσεις για τη συμμετοχή των εφεσειόντων στη διάπραξη του αδικήματος της ανθρωποκτονίας με το οποίο κατηγορούνται. Οι πρόνοιες του άρθρου 21 του Ποινικού μας Κώδικα εφαρμόζονται στην παρούσα περίπτωση και, υπό τον όρο ότι η επιφύλαξη της παρα. (β) του άρθρου 145(1) ενδείκνυται να εφαρμοστεί αναφορικά με τα λάθη και/ή παραλείψεις του Κακουργιοδικείου που έχουμε επισημάνει, οι εφέσεις των εφεσειόντων εναντίον της καταδίκης θα πρέπει να απορριφθούν. 25 30

Θα εξετάσουμε τώρα αν κάτω από τις περιστάσεις της παρούσας υπόθεσης ενδείκνυται ή όχι η εφαρμογή της επιφύλαξης της παρα. (β) του άρθρου 145(1).

5 Δυο από τα θέματα που ήγειρε ο κ. Κακογιάννης στην παρούσα έφεση έχουν αποφασιστεί υπέρ των εφεσειόντων. Το ένα αφορά το λάθος που διάπραξε το Κακουρ-
 10 γιοδικείο να αποδώσει κάποια αποδεικτική αξία στο μέρος της μαρτυρίας του μάρτυρα Παλμύρη που αναφέρεται στην αναγνώριση του 3ου κατηγορούμενου. Το σφάλμα αυτό είναι ασήμαντο και πολύ επουσιώδες εν όψει του
 15 γεγονότος ότι ενώπιον του Κακουργιοδικείου υπήρχε πολλή άλλη αξιόπιστη μαρτυρία που να υποστηρίζει πλήρως το εύρημα του Κακουργιοδικείου για την ταυτότητα του 3ου κατηγορούμενου. Αναφορικά με αυτό, όχι μόνο
 20 ενδείκνυται αλλά και επιβάλλεται η εφαρμογή της επιφύλαξης της παρα. (β) του άρθρου 145(1) του περί Ποινικής Δικονομίας Νόμου, Κεφ. 155. Το άλλο αφορά την παράλειψη του Κακουργιοδικείου να αποφανθεί κατά πόσο ο θάνατος του θύματος ήταν πιθανή συνέπεια της επιδίωξης
 25 από τους κατηγορούμενους του παράνομου σκοπού τους. Τι πρέπει να πράξουμε υπό τας περιστάσεις; Έχουμε να εκλέξουμε μεταξύ τεσσάρων ενδεχομένων που καθορίζονται στο άρθρο 145(1) του Νόμου. Το πρώτο ενδεχόμενο είναι να ακυρώσουμε την καταδίκη και να αθωώσουμε
 30 τους εφεσειόντες. Σύμφωνα με την παρα. (β) του άρθρου 145(1) του Νόμου, αυτό θα γίνει αν θεωρήσουμε ότι η καταδίκη είναι αδικαιολόγητη λαμβανομένης υπόψη της μαρτυρίας που προσήχθηκε, ή ότι η καταδικαστική απόφαση είναι πλημμελής πάνω σε νομικό ζήτημα, ή ότι υπήρξε ουσιαδώς πλημμελής απονομή της δικαιοσύνης. Το
 35 δεύτερο ενδεχόμενο προσφέρεται σαν αποτέλεσμα της επιφύλαξης της παρα. (β) του ίδιου άρθρου που μας παρέχει το δικαίωμα να απορρίψουμε την έφεση αν κρίνουμε ότι, ανεξάρτητα από τα λάθη που έχουν διαπιστωθεί, κρίνουμε ότι δεν προέκυψε πράγματι πλημμελής απονομή της δικαιοσύνης. Το τρίτο ενδεχόμενο είναι να ακυρώσουμε την καταδίκη των εφεσειόντων για ανθρωποκτονία, κάτω από την παρα. (γ) του άρθρου 145(1) και να τους καταδικάσουμε για οποιοδήποτε ποινικό αδίκημα για το οποίο θα μπο-

ρούσε το Κακουργιοδικείο να τους είχε καταδικάσει με βάση την προσαχθείσα απόδειξη. Το τέταρτο και τελευταίο ενδεχόμενο είναι να διατάξουμε νέα δίκη κάτω από την παρα. (δ) του άρθρου 145(1) ενώπιον είτε του ίδιου είτε άλλου Κακουργιοδικείου.

5

Απορρίπτουμε χωρίς δεύτερη σκέψη το πρώτο και τρίτο ενδεχόμενο γιατί προσφυγή στη λύση που προσφέρουν δε δικαιολογείται από τα περιστατικά της παρούσας υπόθεσης. Η εκλογή μας περιορίζεται έτσι μεταξύ του δεύτερου και τέταρτου ενδεχόμενου. Οι αρχές που διέπουν την ορθή προσέγγιση στην εφαρμογή των δυο αυτών ενδεχομένων έχουν από πολλού καθορισθεί στη νομολογία μας. Πρόσφατα έχει γίνει ανασκόπηση των αρχών αυτών από το Ανώτατο Δικαστήριο στην κατ' έφεση δικαιοδοσία του με την παρούσα σύνθεση στην υπόθεση *Ανδρέα Κώστα Αριστοδήμου, άλλως Γιουρούκκη ν. Δημοκρατίας* (1990) 3 Α.Α.Δ. 171. Κανένας χρήσιμος σκοπός δε θα εξυπηρετηθεί αν επαναλάβουμε εδώ τις αρχές αυτές. Αρκεί να πούμε ότι δεν έχουμε καμιά αμφιβολία ότι στην παρούσα υπόθεση δεν έχει προκύψει ουσιωδώς πλημμελής απονομή της δικαιοσύνης και ότι η ετυμηγορία του ίδιου ή οποιουδήποτε άλλου Κακουργιοδικείου, με βάση την προσαχθείσα μαρτυρία θα ήταν, εν πάση περιπτώσει, καταδικαστική για τους εφεσείοντες. Επομένως η πρόνοια της επιφύλαξης της παρα.(β) του άρθρου 145(1) του Κεφ. 155 έχει, κατά τη γνώμη μας, εκ πρώτης όψεως, πλήρη εφαρμογή στην παρούσα υπόθεση εκτός αν αποκλείεται από τις υποθέσεις Αγγλικές και Κυπριακές που επικαλέστηκε ο κ. Κακογιάννης. Οι Αγγλικές αυτές υποθέσεις αναφέρονται σε άρνηση του Αγγλικού Εφετείου να εφαρμόσει αντίστοιχη νομοθετική πρόνοια σε υποθέσεις που η καθοδήγησή του Δικαστή στους ενόρκους ήταν ελλιπής ή λανθασμένη. Καμιά από τις υποθέσεις αυτές δεν αποκλείει την εφαρμογή της επιφύλαξης στην Κύπρο, λαμβανομένων υπόψη των περιστάσεων της παρούσας υπόθεσης που περιλαμβάνουν τη μορφή των σφαλμάτων του Κακουργιοδικείου που έχουμε επισημάνει, καθώς και των διαφορών μεταξύ Κύπρου και Αγγλίας στις οποίες έχουμε ήδη αναφερθεί. Σημειώνουμε περαιτέρω ότι ούτε στην υπόθεση *Βουνιώτη*

10

15

20

25

30

35

5 (ανωτέρω) ούτε σε οποιαδήποτε άλλη Κυπριακή αυθεντία που έθεσε υπόψη μας ο κ. Κακογιάννης δεν έχει καθοριστεί οποιαδήποτε αρχή που να αποκλείει την εφαρμογή ή να συνηγορεί εναντίον της εφαρμογής της επιφύλαξης σε υπόθεση όπως η παρούσα.

10 Εν όψει των όσων έχουμε αναφέρει πιο πάνω βρίσκουμε ότι η Κατηγορούσα Αρχή έχει αποδείξει ότι στην παρούσα υπόθεση ενδείκνυται η εφαρμογή της επιφύλαξης της παραγράφου (β) του άρθρου 145(1) του περί Ποινικής Δικονομίας Νόμου.

15 Στο βαθμό που οι εφέσεις με αρ. 5069 του εφεσείοντα Σπύρου Πουτζιουρή και με αρ. 5068 του εφεσείοντα Στέφανου Ερμολόγου στρέφονται κατά της καταδίκης τους, απορρίπτονται.

*Εφέσεις εναντίον της
καταδίκης απορρίπτονται.*